

Sobiesław SZYBKOWSKI
<https://orcid.org/0000-0001-9366-8568>
Instytut Historii Uniwersytetu Gdańskiego

Wykaz dworzan konnych i pokojowców towarzyszących królewiczowi Kazimierzowi Kazimierzowicowi w wyprawie na Węgry w latach 1471–1472. Analiza źródła i edycja krytyczna

Zarys treści: W artykule zawarto edycję wykazu dworzan konnych i pokojowców towarzyszących królewiczowi Kazimierzowi Kazimierzowicowi podczas jego wyprawy na Węgry jesienią i wczesną zimą 1471–1472 r. Uzasadniono również datację tego przekazu, uprzednio łączonego z wyprawą królewicza Władysława Jagiellończyka do Pragi po koronę czeską z lata 1471 r. Wykaz informuje o 34 osobach, które towarzyszyły królewiczowi Kazimierzowi, z czego o 28 dowiadujemy się po raz pierwszy z publikowanego wykazu. Przeprowadzono wstępną analizę prozopograficzną tego środowiska.

Abstract: The article presents an edition of the list of mounted courtiers and valets who accompanied Prince Casimir Jagiellon during his expedition to Hungary in the autumn and early winter of 1471–1472. It also justifies the dating of this account, previously linked to Prince Vladislaus (Władysław) Jagiellon's expedition to Prague to claim the crown of Bohemia in the summer of 1471. The list informs us of 34 individuals who accompanied Prince Casimir, 28 of whom we learn about for the first time from the published list. The article presents a preliminary prosopographical analysis of this milieu.

Słowa kluczowe: królewicz Kazimierz (późniejszy święty), król Kazimierz Jagiellończyk, król Maciej Korwin, Węgry, Polska, wojna, polityka dynastyczna, prozopografia

Keywords: Prince Casimir (later saint), King Casimir Jagiellon, King Matthias Corvinus, Hungary, Poland, war, dynastic politics, prosopography

W 1471 r. dwaj synowie króla Polski i wielkiego księcia Litwy Kazimierza Jagiellończyka oraz Elżbiety Rakuszanki z dynastii Habsburgów stanęli przed szansą pozyskania tronów dwóch środkowo-europejskich królestw¹. W przypadku pierwotnego potomka tej pary, piętnastoletniego Władysława

¹ Wykaz stosowanych skrótów: Rachunki – *Rachunki królewskie z lat 1471–1472 i 1476–1478*, oprac. S. Gawęda, Z. Perzanowski, A. Strzelecka, Wrocław–Kraków 1960; RKJ – *Liber quitantiarum regis Casimiri ab a. 1484 ad 1488*, Warszawa 1897; SHGK – *Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego w średniowieczu*, cz. 1–5, oprac. W. Bukowski, J. Kurtyka, J. Laberschek, Z. Leszczyńska-Skrętowa, A. Marzec, M. Mikuła, K. Nabiałek, M. Schmidt, J. Szyszka, M. Wilamowski, P. Wiencierz, J. Wiśniewski, M. Wolski, M. Zdanek, Wrocław–Kraków 1980–2014; UC – *Urzednicy centralni i nadworni Polski XIV–XVIII wieku. Spisy*, oprac. K. Chłapowski, S. Ciara, Ł. Kądziela, T. Nowakowski, E. Opaliński, G. Rutkowska, T. Zielińska, Kórnik 1992; UBC – *Urzednicy województwa bełskiego i ziemi chełmskiej XIV–XVIII wieku. Spisy*, oprac. H. Gmiterek, R. Szczygieł, Kórnik 1992; UKD – *Urzednicy kujawscy i dobrzyńscy XII–XV wieku. Spisy*, oprac. J. Bieniak, S. Szybkowski, Kórnik 2014; UŁS – *Urzednicy łączycy, sieradzcy i wieluńscy XIII–XV wieku. Spisy*, oprac. J. Bieniak, A. Szymczakowa, Wrocław 1985; UM – *Urzednicy małopolscy XII–XV wieku. Spisy*, oprac.

Jagiellończyka, był to tron czeski, natomiast w przypadku drugiego z kolei syna, trzynastoletniego Kazimierza (przyszłego świętego), tron węgierski. W pierwszym z wymienionych przypadków owocowała polityka ojca polegająca na zbliżeniu z utrakwistycznym królem Czech Jerzym z Podiebradów. Jerzy miał w swoim rządzie poważny konflikt wewnętrzny: borykał się z opozycją katolickich panów sprzymierzoną z popieranym przez papieża królem Węgier Maciejem Korwinem, który został przez nią obwołany konkurencyjnym wobec Jerzego czeskim władcą i opanował Morawy, Łużyce oraz Śląsk. W takiej sytuacji sojusz z Kazimierzem Jagiellończykiem stał się dla czeskiego króla bardzo pożądany, a jego ceną było warunkowe uznanie sukcesji Władysława w Pradze już w 1469 r. Śmierć Jerzego 22 III 1471 otworzyła ostatni etap starań o realizację tej obietnicy. Stany czeskie w Kutnej Horze 27 V 1471 obrały Władysława na króla. Następstwem tego faktu było zorganizowanie wyprawy zbrojnej, która ruszyła z młodym Jagiellonem z Krakowa do Pragi 25 lipca tego roku. Korpus sił polskich, nie napotykając na zbrojne przeciwdziałanie ze strony zwolenników i wojsk Macieja Korwina, który nie zamierzał jednak zrezygnować z walki o Królestwo Czeskie, dotarł szczęśliwie na miejsce, gdzie 22 sierpnia Władysław Jagiellończyk został koronowany w archikatedrze św. Wita².

Bierność Macieja i jego czeskich stronników była związana z trudnościami, które wyłoniły się wówczas w jego węgierskim rządzie. Przed czerwcem 1471 r. doszło bowiem do powstania przeciw niemu sprzysiężenia, na czele którego stał arcybiskup ostrzyhomski János Vitéz. Sprzysiężeni zamierzali pozbawić Macieja władzy i zastąpić go na tronie węgierskim przez młodszego syna polskiego władcy – królewicza Kazimierza Kazimierzowica. Kazimierz Jagiellończyk z zadowoleniem przyjął propozycję węgierskich opozycjonistów i, licząc na ich wsparcie, pod koniec lipca 1471 r. rozpoczął przygotowania do kolejnej wyprawy zbrojnej, mającej tym razem osadzić na tronie węgierskim młodszego syna. Ze względu na zaangażowanie w Czechach, gromadzenie nowych oddziałów zaciężnych przedłużało się, dzięki czemu Maciejowi udało się we wrześniu w znacznym stopniu zneutralizować opozycję, co znacznie zmniejszyło wsparcie elit węgierskich dla idei pozyskania tamtejszej korony przez młodego Jagiellona. Pomimo tego polski korpus z królewiczem, wsparty przez zbrojnych, którzy uczestniczyli w wyprawie praskiej Władysława Jagiellończyka, wyruszył 2 października z Krakowa, aby przed połową tego miesiąca przekroczyć granicę węgierską. Kilkunastotysięczne polskie wojska dotarły 8 listopada do Hatvan ok. 40 km od Budy, pod którą operowały również oddziały króla Macieja. Wobec niedostatecznego poparcia ze strony stronników węgierskich oraz kłopotów z zaopatrzeniem i wypłatą żołdu dla zaciężnych, dowództwo wyprawy bez przyjmowania otwartej bitwy z siłami Korwina wycofało się do Nitry. Tam w końcu grudnia podjęto decyzję o powrocie do Polski, a 26 dnia tego miesiąca królewicz ruszył na północ, pozostawiając w Nitrze część oddziałów zaciężnych. W granice Polski dotarł niewątpliwie dopiero w styczniu 1472 r., a 30 stycznia był dowodnie w Dobczycach³.

J. Kurtyka, T. Nowakowski, F. Sikora, A. Sochacka, P.K. Wojciechowski, B. Wyrozumska, Wrocław 1990; UR – *Urzędnicy województwa ruskiego XIV–XVIII wieku (ziemie halicka, lwowska, przemyska, sanocka)*. Spisy, oprac. K. Przyboś, Wrocław 1987; UW – *Urzędnicy wielkopolscy XII–XV wieku*. Spisy, oprac. M. Bielińska, A. Gąsiorowski, J. Łojko, Wrocław 1985; UWK – *Urzędnicy województwa krakowskiego XVI–XVIII wieku*. Spisy, oprac. S. Cynarski, A. Falniowska-Gradowska, Kórnik 1990; UWL – *Urzędnicy województwa lubelskiego XVI–XVIII wieku*. Spisy, oprac. W. Kłaczewski, W. Urban, Kórnik 1991.

² Problematykę tę obszernie omówił K. Baczkowski, *Między czeskim utrakwizmem a rzymską ortodoksją, czyli walka Jagiellonów z Maciejem Korwinem o koronę czeską w latach 1471–1479*, Oświęcim 2014, s. 17–56. O technicznych aspektach organizacji wyprawy praskiej z 1471 r. zob. A. Januszek-Sieradzka, *Ile kosztuje sukces? Wydatki na wyprawę Władysława Jagiellończyka po koronę czeską (1471)*, w: *Zwycięzcy i przegrani w dziejach średniowiecznej i wczesnonowożytnej Polski i Czech*, red. W. Iwańczak, D. Karczewski, Kraków 2012, s. 171–190.

³ Wyprawa węgierska królewicza Kazimierza i jej polityczne uwarunkowania zostały już stosunkowo dobrze opracowane w historiografii, tu tylko subiektywny wybór ważniejszych prac: A. Prochaska, *Wyprawa św. Kazimierza na Węgry (1471–1474)*, „Ateneum Wileńskie”, 1, 1923, nr 1, s. 1–27, nr 2, s. 117–139; K. Górski, *1466–1492: lata konfliktów dyplomatycznych*, w: *Historia dyplomacji polskiej*, t. 1: *Połowa XV w. – 1572*, red. M. Biskup, Warszawa 1982, s. 484 (opublikowane ponownie bez zmian: tenże, *Dyplomacja polska czasów Kazimierza Jagiellończyka*, cz. 2: *Lata konfliktów dyplomatycznych (1466–1492)*, w: M. Biskup, K. Górski, *Kazimierz Jagiellończyk. Zbiór studiów o Polsce drugiej połowy XV wieku*, Warszawa 1987, s. 230–285); P. Engel, *The Realm of St Stephen. A History of Medieval Hungary 895–1526*, London–New York 2001, s. 304, 305; H. Łowmiański, *Polityka Jagiellonów*, Poznań 1999, s. 284, 285; T. Grabarczyk, *Piechota zaciężna Królestwa Polskiego w XV wieku*, Łódź 2000, s. 219–226; tenże, *Jazda zaciężna Królestwa Polskiego w XV wieku*, Łódź 2015, s. 177–191; tenże,

Mimo że problematyka wyprawy węgierskiej królewicza Kazimierza Kazimierzowicza cieszyła się w przeszłości znacznym zainteresowaniem badaczy⁴, to poszerzana stale kwerenda źródłowa dotycząca tych wydarzeń nadal może wzbogacić naszą wiedzę o nich i wpłynąć na ich interpretację. W niniejszym tekście pragnę zwrócić uwagę na taki przekaz, omówić go pod względem źródłoznawczym, dokonać krytycznej edycji i wstępnej analizy zawartych w nim nowych informacji.

* * *

Publikowane tu źródło to wykaz dworzan konnych⁵ i pokojowców królewicza Kazimierza Kazimierzowicza oraz ich pocztów towarzyszących młodemu Jagiellonowi w wyprawie węgierskiej. Wykaz zapisany jest na luźnej składce formatu dudki, stanowiącej niegdyś końcową część tomu szesnastego rachunków królewskich, przechowywanych w Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie (Archiwum Skarbu Koronnego)⁶. Składkę tworzą dwa bifolia (k. 161r–164v). Wspomniany wykaz zajmuje k. 161r–162r. Karta 161r nie zawiera nagłówka, tekst otwiera wpis: „Capitaneus Siradiensis in triginta equis”, na k. 161v jest tylko pięć wpisów, ok. 75% karty pozostaje niezapisane; na k. 162r widnieje nagłówek: „Cubicularii domini Kazimiri Junioris”, po 11 wpisach ok. 40% karty pozostało niezapisane. Karta 162v jest niezapisana, na k. 163r zamieszczono zaś wykaz koni utraconych w rocie Zygmunta Śmiotanki (nagłówek: „Equi in dampnis de comitiva Smyothanka”), na k. 163v znajduje się wykaz utraconych w tej samej rocie kusz (nagłówek: „De comitiva Smyothanka baliste in dampnis”), natomiast k. 164r–164v są puste. Tekst w składce spisały na pewno dwie ręce pisarskie. Pierwsza z nich sporządziła wykaz dworzan konnych i pokojowców królewicza oraz ich pocztów (bardzo dobrze czytelny atrament ciemnobrązowy), zamieszczony na k. 161r–162r, druga natomiast (atrament jasnobrązowy, chyba znacznie rozwodniony) zanotowała wykaz strat w rocie Śmiotanki na k. 163r–163v. Brak nagłówka na początku k. 161r wskazuje, że składka nie jest obecnie kompletna. Brakuje jej co najmniej jednego bifolium, które pierwotnie było umieszczone „zewnątrznie” w stosunku do tych, które się zachowały. To bifolium (lub bifolia) nie zachowało się obecnie w t. 16 królewskich rachunków. Na karcie (kartach) poprzedzających k. 161r znajdowała się niewątpliwie początkowa partia wykazu dworzan konnych oraz ich pocztów wraz z odpowiednim nagłówkiem. Na niezapisanej k. 164 widoczny jest filigran: głowa wołu z krzyżem na pręcie, na pionowym ramieniu krzyża posadowiona dodatkowo na pręcie róża siedmiolistna. Identyczny pod względem formy (bo wymiarów nie znamy) znak wodny odnotował już Franciszek Piekosiński, datując go na 1469 r.⁷

W omówionym wyżej wykazie dworzan konnych i pokojowców królewicza Kazimierza zamieszczano tylko osobę, która przyprowadziła poczet wraz z liczbą koni (czyli konnych zbrojnych) wchodzących

Militarne aspekty wyprawy Kazimierza Jagiellończyka na Węgry, w: *Na wojnie i w szlacheckim dworku. Studia i materiały*, [red. K. Maksymiuk, D. Wereda, R. Roguski], Siedlce 2016, s. 29–39; F. Kiryk, *Królewicza Kazimierza Jagiellończyka działalność publiczna*, *St. Hist.*, 48, 2005, s. 5, 6, 10; M. Plewczyński, *Wojny Jagiellonów w wschodnimi i południowymi sąsiadami Królestwa Polskiego w XV wieku*, wyd. 2, Siedlce 2005, s. 61–67; F. Sikora, *Cyrograf Dzierżaw Rytwińskiego z 1471 roku*, w: *„Historia vero testis temporum”. Księga jubileuszowa poświęcona Profesorowi Krzysztofowi Baczkowskiemu w 70. rocznicę urodzin*, red. J. Smołucha i in., Kraków 2008, s. 101–127; A. Kalous, *Matyáš Korvín. Uherský a český král*, České Budějovice 2009, s. 146, 159–161; K. Baczkowski, *Między czeskim utrakwizmem*, s. 59–66; T. Homol’a, *Na vzostupe moci. Zahraničná politika Mateja Korvína v stredoeurópskom priestore v rokoch 1458–1471*, Bratislava 2019, s. 130–131; tenże, *S kráľom alebo proti kráľovi? Sprisahanie voči Matejovi Korvínovi v roku 1471*, „Historický časopis”, 68, 2020, nr 2, s. 221–247; tenże, *Vláda „proti Bohu a prirodzenej spravodlivosti”. K otázke (ne)legitímnosti panovania Mateja Korvína*, w: *Panovnícka moc v stredoveku. Legitimita – atribúty – reprezentanti*, Bratislava 2021, s. 287–303; S. Titkow, *Pieczczę królewicza Kazimierza Kazimierzowicza Jagiellończyka z okresu starań o koronę węgierską i jej program polityczny*, *St. Żródł.*, 57, 2019, s. 141–158.

⁴ Zob. przyp. poprzedni.

⁵ Za współczesną historiografią stosuję ten termin na określenie kategorii członków dworu królewskiego, którzy byli zobowiązani do służby z własnymi pocztami konnych zbrojnych, zob. np. J. Skibniewska, *Dwór królewski Aleksandra Jagiellończyka w latach 1501–1506*, Lublin 2015, s. 68–74; A. Nalewajek, *O liczebności dworu królewskiego Kazimierza Jagiellończyka w świetle spisów dworzan z 1470 i 1478 r.*, „Res Historica”, 52, 2021, s. 61–83.

⁶ AGAD, ASK, dział I, t. 16 (1/7/1/16), k. 161–164v. Źródło publikuję w całości w aneksie źródłowym.

⁷ F. Piekosiński, *Wybór znaków wodnych z XV stulecia*, z. 1, Kraków 1896, tabl. 99, nr 1050.

w jego skład. Zdaje się to wskazywać, że nasze źródło jest jedynie brulionem, który w przyszłości miał posłużyć do sporządzenia czystopisu⁸. To zapewne w nim zostałyby dokonane rozliczenie finansowe za organizację pocztów i udanie się z nimi na Węgry, w zależności od liczby koni w danym poczcie, z podaniem konkretnych sum (zapewne we florenach węgierskich). Z podobnymi rozliczeniami spotykamy się w rachunkach królewskich dotyczących wyprawy czeskiej królewicza Władysława Jagiellończyka z lipca–sierpnia 1471 r.⁹ Analogiczny czystopis z wyprawy węgierskiej nie dochował się wszakże do naszych czasów, ewentualnie w ogóle nie powstał.

Zgodnie z ustaleniami wcześniejszych badaczy, t. 16 rachunków składa się z „szeregu luźnych składek połączonych razem”¹⁰. Znajdują się w nich, obok omówionych wyżej wykazów z k. 161r–164v, popisy rot zaciężnych zaciągniętych i uczestniczących w wyprawie Kazimierza Kazimierzowica na Węgry (k. 1r–119v, 124r–131v, 136r–159v) oraz rejestry poniesionych tam przez nie strat (k. 120r, 121v, 122r, 122v, 132r, 159ar, 160r)¹¹. Nasze źródło zostało już zauważone przez współczesnych polskich historyków. Wspomnił o nim krótko Jerzy Senkowski i datował ogólnie na 1471 r. przy omówieniu zawartości t. 16 rachunków królewskich („Wykaz dworzan uczestników wyprawy z podaniem ilości koni, k. 161–162”)¹². Z szerszego kontekstu wypowiedzi tego badacza wynika wszakże, że odnosił on interesujący nas tu wykaz – wraz z całą zawartością t. 16 królewskich rachunków – do wyprawy Władysława Jagiellończyka po tron czeski¹³. Za wspomnianym badaczem wykorzystała to źródło Alicja Szymczakowa w biografii Przedbora z Konięcypola, uznając je za wykaz osób uczestniczących w wyprawie do Pragi z 1471 r.¹⁴ Z tym wydarzeniem połączył ten przekaz również Waldemar Bukowski, nie podając wszakże bliższego uzasadnienia swojej sugestii ani nie odwołując się do odpowiedniego opracowania¹⁵. W mojej opinii wykaz pocztów konnych dworzan oraz pocztów pokojowców królewicza Kazimierza należy bez najmniejszych wątpliwości łączyć z jego wyprawą na Węgry, która odbyła się jesienią i wczesną zimą 1471 r. Wyraźnie wskazuje na to kilka przesłanek, które przedstawiam poniżej.

Pierwszą z nich jest to, że w wykazie znajdują się osoby poświadczone w innych źródłach (narracyjnych i dokumentowych) jako towarzysze młodszego Kazimierza w wyprawie na Węgry: kasztelan przemyski Dobiesław Odrowąż z Żurawicy, Spytek z Melsztyna, Andrzej z Oleśnicy, Jan z Czyżowa (młodszy), Zbigniew z Tęczyna, Mikołaj Działyński¹⁶. Za kolejną przesłankę należy uznać wykaz pocz-

⁸ Wskazują na to również poprawiane pomyłki, podkreślenia, pierwotne wciągnięcie dwóch pokojowców do wykazu dworzan konnych, w wyniku czego umieszczono ich w obu wykazach.

⁹ Rachunki, s. 77–79, 94–97.

¹⁰ J. Senkowski, *Materiały archiwalne do historii organizacji polskiej siły zbrojnej w drugiej połowie XV wieku przechowywane w Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie*, w: *Studia i materiały do historii sztuki wojennej*, t. 1, Warszawa 1954, s. 510, 511.

¹¹ AGAD, ASK, dział I, t. 16 (1/7/1/16), k. 2 (15 VIII [1471]), 5 (jw.), 15v (19 VIII 1471), 17 (28 VIII 1471), 42 (30 IX 1471), 46 (jw.), 49 (28 IX 1471), 53v (30 IX 1471), 59 (17 X 1471), 65 (31 VIII 1471), 67 (7 IX 1471), 71 (10 IX 1471), 73 (11 IX 1471), 72v (jw.), 77 (13 IX 1471), 77v (jw.), 82 (28 IX 1471), 86v (8 XI [1471], w Drienovie), 93 (28 VIII 1471), 95 (17 VIII 1471), 106 (3 IX 1471), 107v (26 IX 1471), 108v (27 IX 1471), 118 (19 X 1471, w obozie między Plavcem i Lubowlą), 123v (4 XI [1471], w obozie za Koszycami), 128 (21 IX [1471]), 131 (12 X 1471, w Lubowli), 142 (1 XI 1471, skreślone Koszyce, dopisany Drienov), 148 (1 XI [1471]), zob. też T. Grabarczyk, *Piechota zaciężna*, s. 222; tenże, *Jazda zaciężna*, s. 181, 182, gdzie identyfikacja niektórych z podanych tu miejscowości znajdujących się wówczas w granicach Królestwa Węgierskiego, a obecnie na Słowacji.

¹² J. Senkowski, *Materiały*, s. 510, 511, przyp. 49.

¹³ Tamże, s. 510: „Najwcześniejszy materiał zawiera nr 16, składający się całkowicie z najstarszych zachowanych obecnie rejestrów popisowych wojsk konnych i pieszych biorących udział w wyprawie w celu osadzenia na tronie czeskim Władysława syna Kazimierza Jagiellończyka”.

¹⁴ A. Szymczakowa, *Szlachta sieradzka w XV wieku. „Magnifici et generosi”*, Łódź 1998, s. 56.

¹⁵ W. Bukowski, *Wokół „frankfurckiego wesela” 1479 roku. Orszak weselny towarzyszący królowi Zofii Jagiellonce do Brandenburgii*, *Roczn. Hist.*, 87, 2021, s. 92, przyp. 14 (przyp. rzeczowy odnoszący się do Macieja z Bnina [Mosińskiego]).

¹⁶ Zob. aneks źródłowy i AGAD, MK, ks. 12, k. 49, k. 105v (regest: król Kazimierz Jagiellończyk 11 XI 1472 zapisuje Mikołajowi Działyńskiemu 100 grzywien na wsi Osmołin „pro serviciis Hungaricis anno preterito cum illustrissimo principe domino Kazimiro secundogenito domini regis exhibitis”, w pełnym tekście dokumentu zachowanego w odpisie znalazła się nieco inna forma: „et pro via Hungarica, quam anno praeterito cum illustri principe domino Kazimiro genito nostro carissimo fecerat”, zob. BCzart., Teki Naruszewicza, t. 20, s. 781); *Joannis Dlugossii Annales seu Cronicae incliti Regni*

tów pokojowców „pana Kazimierza Młodszeo”. Wydzielenie królewiczowi osobnych pokojowców mogło nastąpić jedynie w sytuacji, gdy syn królewski znajdował się w specyficznym położeniu, jako dziedzic i pretendent do tronu węgierskiego starający się realnie o jego zdobycie. Przed 1471 r. brak bowiem zupełnie wzmianek źródłowych o osobnych pokojowcach nie tylko tego syna królewskiego, ale również innych Kazimierzowiców, choć od 1467 r. występował ochmistrz ich dworu, kasztelan żarnowski Stanisław Szydłowiecki¹⁷. Wspólni pokojowcy „natorum domini regis” pojawiają się w znanych nam przekazach dopiero w latach 1476–1478¹⁸. Oznacza to, że po fiasku wyprawy węgierskiej i ten załączek osobnego dworu pretendenta uległ likwidacji, a przydzieleni mu pokojowcy wrócili najpewniej w skład pokojowców jego ojca. Ostatnią z przesłanek świadczących za postawioną przeze mnie hipotezą jest kontekst źródłowy, ponieważ składka, w której znalazł się nasz wykaz, stanowiła część większego źródła aktowego, w całości związanego z wyprawą węgierską z 1471 r. Dotyczy to nie tylko zawartości innych składek¹⁹, ale także wciągniętych w tej samej składce wpisów dotyczących strat roty Zygmunta Śmiotanki, który dowodnie uczestniczył w tej kampanii²⁰.

* * *

Publikowany tu wykaz stanowi bez wątpienia istotne źródło, w znaczącym stopniu poszerzające naszą wiedzę o najbliższym otoczeniu królewicza Kazimierza, w skład którego należy włączyć i dworzan konnych, i jego własnych pokojowców biorących udział w wyprawie na Węgry jesienią i zimą 1471–1472 r. Relacja Długoszowa oraz ustalenia Franciszka Sikory (na nich bowiem opierają się konstatacje literatury przedmiotu dotyczące otoczenia królewicza podczas węgierskiej wyprawy) pozwalały dotąd na zidentyfikowanie jedynie 13 osób z kręgu możnowładztwa, szlachty i duchowieństwa, które towarzyszyły Kazimierzowicowi w tej kampanii. Byli to: wojewoda i starosta sandomierski Dzierżaw Rytwiański (polityczny przywódca wyprawy), kasztelan wojnicki Jan Amor z Tarnowa, kasztelan sądecki Stanisław Wątróbka ze Strzelc, kasztelan żarnowski i ochmistrz dworu królewiczów Stanisław Szydłowiecki, kasztelan przemyski Dobiesław Odrowąż z Żurawicy, podkomorzy sandomierski Piotr Donin z Prawkowic (dowódca korpusu wojsk polskich skierowanych na Węgry), stolnik sandomierski i starosta chełmski oraz bełski Paweł Jasiński (dowódca wojsk królewskich, które doprowadziły do Pragi na koronację Władysława Jagiellończyka, a następnie wzmocniły siły polskie idące na Węgry), młodzi przedstawiciele rodzin możnowładczych: Spytek z Melsztyna, Andrzej z Oleśnicy, Jan z Czyżowa (młodszy), Zbigniew z Tęczyna oraz dwóch duchownych: doktor dekretów Jan z Latoszyna i kanonik krakowski Stanisław z Kurozwek²¹. Nie można wykluczyć, że w kampanii węgierskiej brał także udział Dobiesław z Kurozwek, wcześniej w tym roku uczestniczący w ekspedycji do Pragi. Wskazuje na takie prawdopodobieństwo wspomniany wyżej F. Sikora, wnioskując z zaciągnięcia przezeń 5 X 1471 pożyczki w wysokości 400 florenów węgierskich, co krakowski badacz interpretuje jako pozyskanie środków niezbędnych do wyruszenia w drogę wraz z poczem zbrojnych²². Należy wszakże podkreślić, że jest to tylko hipoteza niepoparta wskazaniem przekazów, które wprost dowodziłyby udziału Dobiesława w wyprawie na Węgry.

Przeprowadzona przeze mnie dodatkowa kwerenda źródłowa pozwala na uzupełnienie istniejącego wykazu dworzan konnych o kolejne dwie osoby. W jego zaginionej partii wyliczono bowiem zapewne

Poloniae, ks. 12: 1462–1480, Cracoviae 2005, s. 275, 279; zob. też F. Sikora, *Cyrograf*, s. 117–119; K. Baczkowski, *Między czeskim utrakwizmem*, s. 64 (tu niepotrzebnie rozmnożono kasztelana przemyskiego Dobiesława z Żurawicy na „Dobiesława z Żurawicy” i „Dobiesława ze Sprowy”).

¹⁷ M. Lubczyński, J. Pielas, *Szydłowiecki Stanisław*, w: PSB, t. 49, Warszawa–Kraków 2014, s. 578; A. Nalewajek, *Szydłowieccy na dworze królewskim Jana Olbrachta*, w: „*Servitium et amicitia*”. *Studia z dziejów kariery i awansu w Polsce Jagiellonów*, red. A. Januszek-Sieradzka, Sandomierz 2011, s. 11, 12.

¹⁸ Rachunki, s. 137, 147, 208, 209, 238, 249, 263, 264, 265.

¹⁹ Zob. przyp. 11.

²⁰ AGAD, ASK, dział I, t. 16 (1/7/1/16), k. 72v–77, 85, 111v, 114; J. Senkowski, *Materiały*, s. 510, przyp. 49; T. Grabarczyk, *Jazda zaciężna*, s. 179.

²¹ *Joannis Długossii Annales*, ks. 12: 1462–1480, s. 275, 279; F. Sikora, *Cyrograf*, s. 117–119; K. Baczkowski, *Między czeskim utrakwizmem*, s. 64, podając swoją listę uczestników wyprawy, wykorzystuje relację Długosza i ustalenia F. Sikory.

²² F. Sikora, *Cyrograf*, s. 119.

poczet ówczesnego chorążego inowrocławskiego Macieja ze Służewa, syna wojewody inowrocławskiego Bogusława. O tym, że uczestniczył on w wyprawie na Węgry z królewiczem Kazimierzem informuje bowiem dokument króla Kazimierza Jagiellończyka wystawiony 14 IV 1472, zapisujący mu 150 grzywien na królewskich Dąb i Dobiegniew²³. Kolejnym dworzaninem konnym u boku królewicza w tym czasie był wywodzący się z Mazowsza starosta kiszewski Piotr Szorc, królewski zaciężny z lat wojny trzynastoletniej, którego Kazimierz Jagiellończyk nagroził za to zapisem na posiadanej tencie²⁴. Dodajmy jeszcze, że Piotr uczestniczył również w letniej wyprawie do Pragi z 1471 r., podczas której jako dworzanin konny dysponował poczem dziewięciu koni²⁵.

Nasze źródło wymienia łącznie pocztę 34 osób²⁶. Spośród nich tylko sześć było znanych dotąd historiografii jako uczestnicy węgierskiej eskapady królewicza (kasztelan przemyski Dobiesław Odrowąż z Żurawicy, Spytek z Melsztyna, Andrzej z Oleśnicy, Jan z Czyżowa [młodszy] i Zbigniew z Tęczyna), o jednej (Mikołaj Działyński) dowiadujemy się ze źródeł innych niż poniżej publikowane. W przypadku pozostałych 28 osób dopiero niniejszy wykaz pocztów dworzan i pokojowców dowodzi tego, że udały się one na Węgry w 1471 r. Poszerza to zatem niemal trzykrotnie krąg znanych nam towarzyszy królewicza Kazimierza (uwzględniamy tu podaną wyżej całkowitą liczbę 13 osób znaną historiografii). Niestety, jedynie w przypadku 15 spośród dworzan konnych udało się z pewnością lub z dużym prawdopodobieństwem ustalić imiona (te źródło często pomija) i pochodzenie rodzinne, natomiast pewniejszą wiedzę prozopograficzną zgromadzono jedynie w przypadku 6 na 11 pokojowców Kazimierza Kazimierzowica (zob. spisy poniżej)²⁷.

Nieznani dotychczas, a zidentyfikowani w pełni lub z dużym prawdopodobieństwem dworzanie konni towarzyszący królewiczowi Kazimierzowi na Węgrzech, występujący w publikowanym tu źródle

Przedbór z Konicpola

Maciej Mosiński z Bnina

Jan Marszałkowicz Lanckoroński z Brzezia

²³ AGAD, MK, ks. 12, k. 68 (regest: „dominus rex donavit [...] racione serviciorum in Hungaria generoso Mathie de Sluzewo”); BCzart., Teki Naruszewicza, t. 20, s. 783 (kopia z końca XVIII w. na podstawie oryginału z pieczęcią: „attentis et pensatis fidelibus servitiis generosi ac strenui Matthiae de Sluzow vexilliferi Vladislaviensis, quibus majestati nostrae meruit et complacuit, et signanter cum illustrissimo domino Kazimiro nato nostro carissimo in Hungaria sumptuose militando”). O Macieju zob. J. Bieniak, *Służewski Maciej*, w: PSB, t. 39, Warszawa–Kraków 1999–2000, s. 167, 168; UŁS, s. 83, 185; UKD, s. 183, 193, 196, 212, 242; S. Szybkowski, *Kujawska szlachta urzędnicza w późnym średniowieczu (1370–1501)*, Gdańsk 2006, s. 604–606.

²⁴ BCzart., Teki Naruszewicza, t. 20, s. 731–732 (odpis z XVIII w. na podstawie oryginału z pieczęcią „mocno zdezelowaną”: „quomodo attendentes multiplicia servitia generosi Petri Schorez de Obranis [s] curiensis nostri fidelis dilecti, quae nato nostro illustrissimo domino Kazimiro hactenus in Hungaria exhibuit”), o Piotrze zob. T. Maćkowski, *Szorc Piotr*, w: PSB, t. 48, Warszawa–Kraków 2012–2013, s. 560, 561; S. Szybkowski, *Starostowie z Korony w Prusach Królewskich 1455–1506*, w: *Jagiellonowie i ich świat. Centrum a peryferie w systemie władzy Jagiellonów*, red. B. Czwojdrak, J. Sperka, P. Węcowski, Kraków 2018, s. 89–90; tenże, *Urzednicy zarządu starostwa malborskiego podczas kadencji starościńskiej Zbigniewa Tęczyńskiego (1485–1496). Studium prozopograficzne*, w: „Regnum defendo ense et alis tego stricto – Królestwa bronie zdobyty mieczem i osłaniam skrzydłami”. *Malbork w Prusach Królewskich*, t. 1: *Prusy Królewskie i Malbork w okresie staropolskim (1454–1772)*, red. R. Panfil, A. Dobry, Malbork 2021 s. 27, 28, 35–37.

²⁵ Rachunki, s. 79, 96 (tu jego poczet spisany wspólnie z dziesięciokonnym poczem innego dawnego zaciężnego z lat wojny trzynastoletniej, ówczesnego starosty kościerskiego Przeclawa Słowaka z Kłopotocina). Wiadomo również, że na Węgrzech jesienią i zimą 1471–1472 przebywał Krzysztof Szafraniec z Pieskowej Skały, który wówczas naganiał szlachectwo Jakuba Tomaszewicza z Trąbek (*Inscriptiones clenodiales ex libris iudicialibus Palatinatus Cracoviensis*, wyd. B. Ulanowski, w: SPPP, t. 7, cz. 2, Kraków 1885, nr 1114; J. Sperka, *Szafrancowie herbu Stary Koń, Z dziejów kariery i awansu w późnośredniowiecznej Polsce*, Katowice 2001, s. 399), jednak tenże sam Krzysztof wraz z liczną grupą innych polskich szlachciców, którzy „diffidaverunt filios domini regis”, został pozwany 31 I 1472 na sąd sejmowy do Piotrkowa, co wyklucza raczej, aby był dworzaninem konnym u boku królewicza Kazimierza podczas wyprawy węgierskiej (i jego adwersarz również).

²⁶ Zob. aneks źródłowy, pozycji jest w rzeczywistości 36, ale NN Zagórski i NN Suchodolski zostali w wykazie wymienieni dwukrotnie, raz w wykazie dworzan konnych i drugi raz w wykazie pokojowców.

²⁷ Zob. tamże, przyp. 1–36.

Marek Ratołd ze Skrzydłnej
Piotr Odrowąż ze Sprowy
Hieronim Branicki
Jan V (Janusz) książę zatorski
Andruszko z Matcza
Florian z Pacanowa (młodszy)
Mikołaj ze Strzyżowa (Strzeżowski)
Piotr Firlej z Dąbrowicy
Jakub Zaklika z Międzygórza
Borzuj Żukowski
Andrzej (Indrzych) Kmita z Sobienia
Mikołaj Działyński

Nieznani dotychczas, a zidentyfikowani w pełni lub z dużym prawdopodobieństwem pokojowcy królewicza Kazimierza towarzyszący mu na Węgrzech, występujący w publikowanym tu źródle

Marcin Broniowski z Biezdzedzy
Marek Minocki z Minogi
Mikołaj Kijański
Jan Leniek z Rokitnicy
Olbracht Kobyk (?)
Jakub Obalek

W przypadku dwóch dworzan konnych z pocztami (NN Herburt i NN „Mglewski”-Mełgiewski?) udało się wskazać kręgi rodzinne, z których się wywodzili, ale bez konkretnej identyfikacji. W przypadku jednej osoby z tej grupy – NN Gołuchowskiego – identyfikacja jest dyskusyjna²⁸. Nie można wszakże wykluczyć, że dojdzie do niej w wyniku przyszłych badań. Dalszych dociekań wymaga także sporna lub niemożliwa na tym etapie badań identyfikacja królewiczowskich pokojowców: NN Suchodolskiego, NN Zagórskiego (Zygierskiego?), Pióra, Zemły i Juraszka²⁹.

Zachowany tekst wykazu pocztów dworzan i pokojowców informuje, że liczyły one łącznie 360 konnych zbrojnych (z czterokonnym pocztem NN Suchodolskiego, który opuścił wyprawę, zob. niżej). Zgodnie z ustaleniami Tadeusza Grabarczyka, opartymi na relacji z kroniki Antonio Bonfiniego, 26 XII 1471, gdy królewicz Kazimierz opuszczał Nitrę, kierując się w drogę powrotną do Polski, towarzyszyło mu 700 jeźdźców, których wspomniany badacz utożsamia z hufcem dworzan i pokojowców³⁰. Liczba ta wydaje się stosunkowo wiarygodna. Wskazuje na to fakt, że hufiec towarzyszący Władysławowi Jagiełłończykowi do Pragi latem 1471 r. składał się z pocztów dworzan i pokojowców królewskich liczących 630 (631) konnych zbrojnych, co obliczamy na podstawie zachowanych rachunków³¹. Obie liczby są zatem stosunkowo zbliżone.

Przyjęcie za prawdopodobne, że poczty dworzan i pokojowców na Węgrzech liczyły właśnie ok. 700 zbrojnych pozwala na wysunięcie źródłoznawczej hipotezy dotyczącej publikowanego tu częściowego wykazu. Już wcześniej sugerowałem, że zawierająca go składka miała co najmniej jeszcze jedno

²⁸ Zob. tamże, przyp. 16.

²⁹ Zob. tamże, przyp. 10, 14, 26, 28, 31.

³⁰ *Antonii Bonfinii Rerum Ungaricarum decades quatuor cum dimidia*, Francofurtii MDLXXXI, s. 576: „Paucis post diebus, cum septingentis ex compacto equitibus elabitur: et continuatis (ut aiunt) itineribus, in Poloniam se recepit”; T. Grabarczyk, *Jazda zaciężna*, s. 185; gwoli źródłoznawczej ścisłości należy jednak uzupełnić, że Bonfini nie był naocznym świadkiem wydarzeń, ponieważ na Węgry przybył dopiero w 1486 r. (T. Homol’a, *Na wzostupe moci*, s. 14), wiedzę swą czerpał zatem z drugiej ręki, choć już na miejscu, być może od uczestników zdarzeń.

³¹ Rachunki, s. 77–79, 94–97; dwie liczby (630 i 631 koni) wynikają z rozbieżności w rachunkach dotyczących liczebności pocztu Dobiesława Kurozwęckiego, który zgodnie z rozliczeniem przeprowadzonym przed wyruszeniem do Pragi 23 VII 1471 miał liczyć 25 koni, a w rozliczeniu z 14 IX 1471 już tylko 24 konie (tamże, s. 78, 96), może to oznaczać, że jeden konny zbrojny z tego pocztu z nieznanych nam przyczyn opuścił go podczas wyprawy.

zewewnętrzne bifolium – skoro k. 161r, na której rozpoczyna się wykaz dworzan konnych i ich pocztów, nie posiadała nagłówka, podczas gdy inne wykazy ze składki były opatrzone nagłówkami. Jeżeli zatem przyjmujemy hipotetycznie, że także zaginiona partia wykazu dworzan miała własny nagłówek, a wymienione tam poczty miały proporcjonalną liczbę konnych zbrojnych, co w zachowanej partii wykazu na k. 161–162 (czyli ok. 350, żeby wypełnić liczbę 700 podawaną w dziele Bonfiniego), to należy założyć, że zaginiony obecnie tekst mieścił się tylko na jednej karcie poprzedzającej k. 161r–161v – a więc zaginione bifolium byłoby tylko jedno.

Pośród 34 pocztów siedem liczyło między 20 a 30 konnych. Były to poczty: Przedbora z Koniecpola (30), Macieja Mosińskiego z Bnina (20), kasztelana przemyskiego Dobiesława z Żurawicy (30), Mikołaja Działyńskiego (20), Spytkę z Melsztyna (20), Jana z Czyżowa (młodszego) (24) i Andrzeja z Oleśnicy (20). Łącznie w ich skład wchodziło 184 konnych, czyli nieco ponad połowa wszystkich wyliczonych w zachowanym fragmencie wykazu (360). Duża liczba zbrojnych w wymienionych pocztach była związana ze znacznymi możliwościami finansowymi osób je organizujących, ponieważ wszyscy z wyliczonych należeli do rodzin możnowładczych³². Ciekawe, że podobnej liczebności pocztów dworzan konnych pochodzenia możnowładczego podczas wyprawy czeskiej królewicza Władysława Jagiellończyka było tylko pięć, ale za to jeden spośród nich liczył aż 50 konnych zbrojnych³³.

Pozostałych liczebniejszych pocztów z naszego wykazu było osiem i liczyły od 12 do 18 konnych. Przeprowadzili je: NN Herburt (12), Zbigniew z Tęczyna (14), Jan Marszałkiewicz z Brzezia i Lancoronny (12), Marek Ratołd ze Skrzydłnej (16), książę zatorski Jan V (18), Andruszko z Matcza (12), Jakub Zaklika z Międzygórza (12) oraz Borzuj Żukowski (12). Zidentyfikowane bliżej osoby, które je zorganizowały, należały zarówno do rodzin możnowładczych, jak i do zamożnej szlachty, a jedna była pochodzenia dynastycznego³⁴. Wszystkie pozostałe poczty dworzan konnych były mniej liczne (5–8 koni).

Mniej liczne były również poczty pokojowców królewicza. Przeważnie liczyły po 2 konie, większe były tylko poczty: NN Zagórskiego (Zygierskiego?) (6), Piotra Kijańskiego (4), Jana Leńka z Rokitnicy (5) oraz NN Suchodolskiego (4). Wśród pokojowców spotykamy wszakże również Jana Obałka, który przyprowadził tylko jednego konia. Niewielka liczebność pocztów pokojowców nie odbiega jednak od praktyki dworu króla Kazimierza Jagiellończyka znanej z zachowanych rachunków królewskich³⁵.

Warto zauważyć, że część osób odnotowanych w wykazie uczestniczyła wcześniej w letniej wyprawie do Pragi. Zgodnie z naszą wiedzą byli to: książę zatorski Jan V, NN Suchodolski i Marek z Minogi³⁶. Dotyczyło to również nieznanego z zachowanej części naszego źródła Piotra Szorca z Obrębu, o czym wspominałem wyżej.

Zgromadzony materiał pozwala również na dokonanie wstępnej analizy prozopograficznej dotyczącej dworzan konnych uczestniczących w wyprawie królewicza i jego pokojowców wymienionych w publikowanym źródle oraz znanych z innych przekazów (Maciej ze Służewa, Piotr Szorc z Obrębu)³⁷. Choć należy tu wyraźnie podkreślić, że dysponujemy tylko częściowymi danymi ze względu na niezachowanie się pierwszej karty wykazu. Ze względu na pochodzenie terytorialne na 22 osoby spośród dworzan konnych, które można było pod tym kątem zidentyfikować, zdecydowaną przewagę miały osoby związane z Małopolską i Rusią Koronną – było ich 15³⁸. Z Wielkopolski pochodził tylko jeden dworzaniin

³² Zob. aneks źródłowy, przyp. 1, 2, 4, 7, 9, 15, 18.

³³ Piotr z Kurozwęk (25), Andrzej Górski (20), Mikołaj Kościelecki z Kościelca (50), Wincenty i Jan Kościeleczy ze Skępego (20), Dobiesław z Kurozwęk (24 lub 25), liczne były także poczty książąt górnośląskich: księcia cieszyńskiego Kazimierza II (20), księcia raciborskiego Jana V (30), księcia cieszyńskiego Przemysła (II) i księcia oświęcimskiego (wówczas tylko na Gliwicach) Jana IV (30), zob. Rachunki, s. 77–79, 94–97.

³⁴ Zob. aneks źródłowy, przyp. 3, 5, 8, 12, 20, 22, 24.

³⁵ Zob. przykładowo Rachunki, s. 205, 206, 208, 209.

³⁶ Zob. aneks źródłowy, przyp. 12, 14, 30. W grę wchodzi tu także Andrzej Gołuchowski, o ile był on identyczny z Gołuchowskim z naszego wykazu: tamże, przyp. 16.

³⁷ Zob. tamże, przyp. 1–36 oraz wcześniejsze ustalenia dotyczące Macieja ze Służewa i Piotra Szorca.

³⁸ Zbigniew z Tęczyna, Marek Ratołd ze Skrzydłnej, Spytek z Melsztyna, Hieronim z Branicy, Jan z Czyżowa, Florian z Pacanowa (młodszy), Andrzej z Oleśnicy, Piotr Firlej, Mikołaj ze Strzyżowa, Jakub Zaklika z Międzygórza, NN Herburt, Dobiesław Odrowąż z Żurawicy, Piotr Odrowąż ze Sprowy, Andrzej Kmita z Sobienia.

konny (Maciej Mosiński z Bnina), z Kujaw wraz z ziemią dobrzyńską dwóch (Maciej ze Służewa, Mikołaj z Działynia), jeden był górnośląskim Piastem (książę zatorski Jan V). Borzuj Żukowski miał zaś związki majątkowe tak z Małopolską, jak i Kujawami, a Przedbor z Koniecpola z ziemią sieradzką i Małopolską. Jedyńm w tym gronie Mazowszaninem z pochodzenia był Piotr Szorc z Obrębu, choć w 1471 r. jako starosta kiszewski był powiązany przede wszystkim z Prusami Królewskimi.

W przypadku pokojowców królewicza dysponujemy wprawdzie ich kompletnym wykazem (11), jednak pełniejsza identyfikacja była możliwa jedynie w przypadku mniej niż połowy z nich, czyli pięciu. Pod względem terytorialnym czterech spośród nich było związanych z Małopolską (Marcin Broniowski z Bieździedzy, NN Suchodolski, Marek z Minogi, Mikołaj z Kijan), a jeden z mazowiecką ziemią rawską (Jan Leniek z Rokitnicy)³⁹.

Pod względem pozycji społecznej większość spośród zidentyfikowanych dworzan konnych uczestniczących w wyprawie węgierskiej wywodziła się z rodzin możnowładczych (13 na 22)⁴⁰, a jeden był pochodzenia dynastycznego. Pozostałych wypada zaliczyć do zamożnej szlachty⁴¹. Warto jeszcze zauważyć, że w grupie możnowładczej zdecydowaną większość stanowili stosunkowo młodzi ludzie, stojący dopiero u progu kariery urzędniczej i politycznej⁴². Z różnych środowisk szlacheckich pochodziło pięciu zidentyfikowanych pokojowców królewicza (Marcin Broniowski z Bieździedzy, NN Suchodolski, Marek z Minogi, Mikołaj z Kijan, Jan Leniek z Rokitnicy). W przypadku pozostałych nie potrafimy z pewnością ustalić ich pochodzenia stanowego. Wiadomo jednak, że Olbracht (Kobyk?) i Jakub Obalek byli związani z dworem królewskim przez dłuższy czas⁴³.

Śród wymienionych znaczącym doświadczeniem wojskowym mógł się legitymować tylko jeden ze zidentyfikowanych przez nas dworzan konnych: Piotr Szorc z Obrębu, rotmistrz zaciężnych królewskich z okresu wojny trzynastoletniej⁴⁴.

* * *

Wykaz pocztów dworzan konnych i pokojowców królewicza Kazimierza przynosi również interesującą informację, za pomocą której możemy zweryfikować jeden z przekazów Jana Długosza o wyprawie węgierskiej. Dziejopis bowiem, opisując końcową fazę kampanii, stwierdził, że Kazimierzowica opuścili wówczas liczni towarzyszący mu dworzanie królewscy⁴⁵. Z przekazem tym nie zgadzał się już T. Grabarczyk, który idąc za relacją Bonfiniego, sądził, że przy niedoszłym monarsze do końca pozostawał siedemsetosobowy oddział konnych⁴⁶. Nie można wszakże zaakceptować przypuszczenia wspomnianego badacza, że dezercje dotyczyły jedynie Długoszowych „curienses Polonie regis”, a „chorągiew nadworna” pozostała w Nitrze⁴⁷. Jest bowiem bardzo wątpliwe, aby dziejopis był słabo zorientowany w organizacji polskiego dworu monarszego i suponował, że w użytym przez niego kontekście „curienses” to nie dworzanie konni, którzy przyprowadzali poczty tworzące hufiec nadworny, ale jacyś inni hipotetyczni dworzanie królewscy nieuczestniczący w węgierskiej kampanii w tym charakterze⁴⁸.

³⁹ Wliczam tu także NN Suchodolskiego, ponieważ obie istniejące propozycje dotyczące jego identyfikacji dotyczą osób związanych w Małopolską, zob. aneks źródłowy, przyp. 14.

⁴⁰ Maciej Mosiński z Bnina, Zbigniew z Tęczyna, Spytek z Melsztyna, Hieronim z Branic, Jan z Czyżowa (młodszy), Andrzej z Oleśnicy, Jakub Zaklika z Międzygórza, Dobiesław Odrowąż z Żurawicy, Piotr Odrowąż, Andrzej Kmita z Sobienia, Mikołaj z Działynia, Maciej ze Służewa, Przedbor z Koniecpola.

⁴¹ Marek Ratoń ze Skrzydlna, Florian z Pacanowa (młodszy), Mikołaj ze Strzyżowa, Piotr Firlej, Borzuj Żukowski, NN Herbert, Andruszko z Matcza, Piotr Szorc z Obrębu.

⁴² Maciej Mosiński z Bnina, Zbigniew z Tęczyna, Spytek z Melsztyna, Hieronim z Branic, Jan z Czyżowa (młodszy), Andrzej z Oleśnicy, Jakub Zaklika z Międzygórza, Andrzej Kmita z Sobienia, Piotr Odrowąż ze Sprowy, Mikołaj z Działynia, Maciej ze Służewa, Przedbor z Koniecpola.

⁴³ Zob. aneks źródłowy, przyp. 35, 36.

⁴⁴ Zob. przyp. 24.

⁴⁵ *Joannis Dlugossii Annales*, ks. 12: 1462–1480, s. 279.

⁴⁶ T. Grabarczyk, *Jazda zaciężna*, s. 185.

⁴⁷ Tamże.

⁴⁸ J. Skibniewska, *Dwór królewski Aleksandra Jagiellończyka*, s. 69–74; J.T. Kałużny, *U boku króla. Chorągiew nadworna królów Polski u schyłku XV wieku*, „Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Historica”, 103, 2019, s. 59–60.

Nasz niepełny wykaz zdaje się potwierdzać, że przynajmniej niektóre z osób przyprowadzających poczty odeszły, bo jest o tym mowa wprost w przypadku pokojowca NN Suchodolskiego z poczem czterokonnym. Było to jednak tylko jedno odejście na 34 zarejestrowanych dworzan konnych oraz pokojowców i ich pocztów. Nie można zatem uznać skali tego zjawiska za szczególnie dużą. Nie wydaje się także, jeśli zastosujemy tu zasadę proporcjonalności, aby znacznie więcej tego typu przypadków odnotowano na niezachowanej karcie wykazu, poprzedzającej k. 161r–161v.

Zawarta w naszym wykazie informacja o odejściu NN Suchodolskiego z jego poczem, zanotowana przy jego nazwisku i liczbie koni tą samą ręką i tym samym kolorem atramentu (co trzeba tu podkreślić), pozwala również postawić hipotezę dotyczącą czasu powstania omawianego źródła. Przytoczony fakt wskazuje, że wykaz został sporządzony już w trakcie trwania wyprawy, zatem w okresie między pierwszą połową października 1471 r., kiedy korpus polski ruszył na teren Węgier, a styczniem 1472 r., gdy królewicz z większością oddziałów opuścił swoje niedoszłe władztwo. Datą graniczną wydaje się przy tym 20 I 1472, ponieważ zgodnie z ustaleniami F. Sikory już wtedy podskarbi Królestwa wypłacił należność pierwszemu rotmistrzowi zaciężnych biorącemu udział w wyprawie na Węgry⁴⁹.

* * *

Powyższe rozważania wyraźnie pokazują, że kontynuowanie kwerendy i nowa interpretacja znanych już nauce źródeł pozwala uzupełnić dotychczasową wiedzę nawet o tak dobrze znanym wydarzeniu, jak wyprawa królewicza Kazimierza Kazimierzowica na Węgry. Wykaz uczestniczących w niej dworzan konnych i pokojowców młodego Jagiellona przynosi nie tylko nowe informacje o pewnym szczególe dotyczącym organizacji kampanii węgierskiej, ale również dane prozopograficzne o towarzyszach niedoszęłego króla Węgier podczas wyprawy, ich pochodzeniu terytorialnym oraz społecznym. Korzyść dla nauki historycznej wydaje się zatem istotna, choć źródło nie zachowało się do obecnych czasów w pełnej postaci.

⁴⁹ F. Sikora, *Cyrograf*, s. 121.

Aneks źródłowy

Pierwsza połowa października 1471–1472 (przed 20 I)

Wykaz dworzan konnych i pokojowców towarzyszących Kazimierzowi Kazimierzowicowi w wyprawie na Węgry

Oryg.: AGAD, ASK, dział I, t. 16 (1/7/1/16), k. 161r–162r.

Uw.: zasady wydawnicze wg: A. Wolff, *Projekt instrukcji wydawniczej dla pisanych źródeł historycznych do połowy XVI wieku*, St. Źródł., 1, 1957, s. 155–180. Zastosowane symbole edytorskie: | – koniec wersu, || – pismo wydłużone, < > – tekst dopisany lub nadpisany, † – skreślenie.

[k. 161r]

^aCapitaneus Siradiensis¹ in triginta equis

Mossynsky² in viginti equis

Herborth³ in duodecim equis

Odrawansz⁴ in triginta equis

^a Inicjal wysokości ok. trzech wersów.

¹ Jak sugeruje A. Szymczakowa, identyczny z niesprawującym urzędów ziemskich Przedborem z Koniecpola, synem kanclerza Królestwa Jana Tazski z Koniecpola. Przedbor był współstarostą sieradzkim wraz z braćmi (Jakubem i Janem) do 1471 (młodzi Koniecpolscy dziedziczyli zapisy po zmarłym ojcu), następnie zaś od 1472 tenutariuszem szadkowskim, zm. 1475. Zdaniem wymienionej badaczki identyfikacja starosty sieradzkiego wspomnianego w publikowanym wykazie z faktycznie sprawującym ten urząd Jakubem Koniecpolskim jest niemożliwa, ponieważ był on osobą duchowną (nadto we wrześniu 1471 sprawował w imieniu króla bliżej nieznanne poselstwo), Jan natomiast zmarł 19 IV 1471, nadto Przedbor dowodnie był w 1472 dworzaninem królewskim; we wrześniu 1471 zawieszono posiedzenia sądu grodzkiego sieradzkiego z powodu wyprawy na Węgry – może to być wskazówką, że większą część zbrojnych z dużego pocztu Koniecpolskiego stanowiła klientela jego rodziny z ziemi sieradzkiej, pospolite ruszenie z ziem Królestwa Polskiego nie było bowiem wówczas zwoływane (MRPS, t. 1, wyd. T. Wierzbowski, Warszawa 1905, nr 877; ULS, s. 138; A. Szymczakowa, *Szlachta sieradzka w XV wieku. „Magnifici et generosi”*, Łódź 1998, s. 44, 49–57; też, *Urzędnicy Koniecpolskich – starostów sieradzkich 1455–1481*, w: „Nil nisi veritas”. Księga dedykowana Profesorowi Jackowi Matuszewskiemu, red. M. Głuszak, D. Wiśniewska-Jóźwiak, Łódź 2016, s. 115, 116, 119, 120, 127, 128).

² Najpewniej Maciej z Bnina (Mosiński) h. Łodzia, syn kasztelana gnieźnieńskiego Piotra z Bnina, student Uniwersytetu Krakowskiego 1441, podczaszy nadworny 1464, krajczy nadworny 1467–1475, dworzanin konny króla 1477 z pocztem 12 koni, wraz z pocztem 60 koni towarzyszył Zofii Jagiellonce na ślub do Frankfurtu (nad Odrą), wojewoda kaliski 1475–1477, wojewoda poznański 1477–1493, starosta generalny Wielkopolski 1473–1484, starosta przemyski 1481–1492, tenutariusz mosiński 1450–1493, tenutariusz ujski 1478–1493 (początkowo wspólnie z braćmi) (Rachunki, s. 190, 204; A. Gąsiorowski, *Maciej z Bnina*, w: PSB, t. 19, Wrocław 1974, s. 14, 15; UW, s. 126, 157, 175, 180; UR, s. 236, 237, 309; UC, s. 62, 158; A. Gąsiorowski, *Starostowie wielkopolskich miast królewskich w dobie jagiellońskiej*, Warszawa–Poznań 1981, s. 51, 52; Z. Górczak, *Rozwój majątków możnowładztwa wielkopolskiego w drugiej połowie XV i początkach XVI wieku. Studium z dziejów wielkiej własności ziemskiej*, Poznań 2007, wg indeksu; W. Bukowski, *Wokół „frankfurckiego wesela” 1479 roku. Orszak weselny towarzyszący królowie Zofii Jagiellonce do Brandenburgii*, Rocz. Hist., 87, 2021, s. 92, 98, przyp. 14).

³ Herburt z pocztem 12 koni to bez wątpienia przedstawiciel bardzo już rozrodzonej rodziny szlacheckiej z Rusi Koronnej pochodzenia śląskiego h. własnego; po 1471 działało kilku wybitniejszych jej przedstawicieli sprawujących urzędy ziemskie: chorąży lwowski 1477–1497 Seweryn (Zebrzyd), wojski halicki 1483–1492 Jakub, stolnik przemyski 1479–1485 Mikołaj, podstoli przemyski 1480–1486 i wojski samborski 1483–1503 Miklasz; nie potrafimy stwierdzić, który z nich lub ich krewnych nieposiadających urzędów ziemskich uczestniczył w wyprawie węgierskiej. Być może, zważywszy na bardzo liczny poczet, mogli to być najmajątniejsi spośród nich, tj. Seweryn lub jego brat Mikołaj Herburtowie (UR, s. 74, 110, 228, 229, 241, 249, 336, 337; A. Boniecki, *Herbarz polski*, t. 7, Warszawa 1904, s. 256–264; O. Łaszczyńska, *Ród Herburtów w wiekach średnich*, Poznań 1948, s. 38–91).

⁴ Wnioskując z liczebności pocztu, chodzi tu o dowodnie obecnego na wyprawie na Węgry jesienią 1471 Dobiesława Odrawę z Żurawicy (zob. tekst główny); był on synem sędziego sandomierskiego Jana ze Sprowy, bratem arcybiskupa gnieźnieńskiego Jana i kasztelana radomskiego Eustachego; kasztelan przemyski 1460–1475, starosta łowicki 1457–1464 (z ramienia brata arcybiskupa) (UR, s. 201, 220, 371; S. Szybkowski, *Studia z genealogii i prozopografii polskiej szlachty późnośredniowiecznej*, Gdańsk 2003, s. 195–208).

Sbigneus de Thanczyn⁵ in quatuordecim | equis

Johannes Marschalkouicz⁶ in duodecim | equis

Dzalynsky⁷ in viginti equis

Marcus Rathodt⁸ in sedecim equis

Melsthynsky⁹ in viginti equis

^{b-c}Zy(a^d)gersky¹⁰ cubicularius in sex equis^c

^{b-c} Podkreślone jaśniejszym atramentem.

^d Nadpisane nad „y” jaśniejszym atramentem, pierwszych pięć liter wyrazu podkreślone podwójnie – wskazanie błędnego zapisu?

⁵ Zbigniew z Tęczyna (Tęczynski) h. Topór, syn kasztelana krakowskiego Jana, dworzanin królewski 1468–1484, miecznik krakowski 1474–1482, stolnik sandomierski 1474–1480, podkomorzy krakowski 1481–1498, starosta malborski 1485–1496, starosta (p.o. starosty?) ruski (Iwowski) 1497–1498 (A. Szweđa, *Tęczynski Zbigniew*, w: PSB, t. 53, Warszawa–Kraków 2021, s. 459–464; UM, s. 80, 95, 218, 369; P. Czaplowski, *Senatorowie świeccy, podskarbiowie i starostowie Prus Królewskich 1454–1772*, „Roczniki Towarzystwa Naukowego w Toruniu”, 26/28, 1919–1921, s. 128; K. Górski, *Starostowie malborscy w latach 1457–1510. Pierwsze półwiecze polskiego Malborka*, Toruń 1960, s. 56–108; J. Kurtyka, *Tęczynscy. Studium z dziejów polskiej elity możnowładczej w średniowieczu*, Kraków 1997, s. 563–565).

⁶ Jan z Lanckorony i Brzezia, zwany Marszałkowicem, syn marszałka koronnego Mikołaja z Lanckorony, brat marszałka nadwornego Stanisława, z poczem 12 koni w wyprawie węgierskiej jesienią 1471 (tu), marszałek nadworny 1489, zm. po 1495 (SHGK; cz. 3, s. 427, 428; S. Cynarski, *Dzieje rodu Lanckorońskich z Brzezia od XIV do XVIII wieku. Sprawy kariery urzędniczej i awansu majątkowego*, Warszawa–Kraków 1996, s. 100, 101).

⁷ Mikołaj z Działynia (Działyński) h. Ogon, dworzanin królewski 1467–1474, w 1474 z poczem 12 koni; podkomorzy brzeski 1476–1477, kasztelan dobrzyński 1478–1484, wojewoda inowrocławski 1484–1490, starosta brodnicki 1485–1490 (AGAD, ASK, dział I, t. 18, k. 144, 150v, 152; UKD, s. 188, 210, 232, 262, 303; S. Szybkowski, *Kujawska szlachta urzędnicza w późnym średniowieczu (1370–1501)*, Gdańsk 2006, s. 620–621; tenże, *Genealogia pierwszych pokoleń Działyńskich*, „Studia z Dziejów Średniowiecza”, 23, 2019, s. 262–279).

⁸ Marek Ratold ze Skrzydziej h. Szarza, syn Ratolda ze Skrzydziej z jego drugiego małżeństwa z Jadwigą, córką podkomorzego ruskiego (Iwowskiego) Dobiesława Odrowąża ze Sprowy, brat przyrodni Mikołaja i Ratolda, rodzony brat Jana i Jerzego (rotmistrza królewskiego, biorącego udział w wyprawie węgierskiej z własną rotą), mąż Jadwigi, córki Janusza z Jeżowa, posiadacz i tenutariusz Skrzydziej, Stróży, Mszany Górnej, Podobina, Niedźwiedzia, Poręby Wielkiej, Klikuszowej, Waksmundu, Szaflar, Długopola, ¼ wójtostwa nowotarskiego, łaźni i młyna tamże, znany źródłom w latach 1444–1481, rycerz pasowany 1479, nie sprawował urzędów ziemskich, dworzanin królewski 1470, z poczem 8 koni miał udać się z królem do Kamieńca Podolskiego na hold hospodara mołdawskiego Stefana Wielkiego, który się nie odbył, z poczem 16 koni w wyprawie węgierskiej jesienią 1471 (tu) (SHGK, cz. 1, s. 555; cz. 2, s. 452, 533; cz. 3, s. 353; cz. 5, s. 66, 68–75, 81; F. Sikora, *Mszański zespół osadniczy w średniowieczu*, w: *Ojczyzna bliższa i dalsza*, red. J. Chrobaczyński, A. Jureczko, M. Śliwa, Kraków 1993, s. 138–141).

⁹ Spytek z Melsztyna (Melsztyński) h. Leliwa, zwany Spokojnym, syn kasztelana bieckiego Spytka z Melsztyna, student Uniwersytetu Krakowskiego 1453, kanonik uniejowski 1454–1455, następnie osoba świecka, z poczem 20 koni w wyprawie węgierskiej jesienią 1471 (tu), kasztelan zawichojski 1486–1502 (F. Kiryk, *Melsztyński Spytek*, w: PSB, t. 20, Wrocław 1975, s. 417–419; SHGK, cz. 4, s. 219, 220; UM, s. 261, 262, 345; W. Dworzaczek, *Leliwici Tarnowscy. Z dziejów możnowładztwa małopolskiego. Wiek XIV–XV*, Warszawa 1971, s. 162, 168–177, 210).

¹⁰ Zagórski, pokojowiec Kazimierza Kazimierzowica, tu jako „Zagersky” (pierwotnie „Zygerysky”), powtórzony („Zagorsky”) w spisie pokojowców, z poczem 6 koni w wyprawie węgierskiej jesienią 1471 (tu); nie sposób stwierdzić, czy był on tożsamy z familiarisem rotmistrza królewskiego Benedykta Górskiego z Wielkiej Kępy Jakubem Zagórskim znanym w 1477; stosunkowo spory poczet tego pokojowca wskazuje, że pochodził on co najmniej z zamożnej rodziny szlacheckiej, jeśli nie możnowładczej, może był przedstawicielem linii sprowskiej rodu Odrowążów, której dwóch przedstawicieli dowodnie w wyprawie na Węgry uczestniczyło (kasztelan przemyski Dobiesław z Żurawicy i Piotr Odrowąż, syn kasztelana Iwowskiego Pawła Odrowąża ze Sprowy), ponieważ wiadomo, że w skład jej bazy majątkowej wchodziła wieś Zagórzycze (Zagórze) w powiecie radomiszczanskim województwa sieradzkiego – sugestię tę osłabia jednak fakt, że w publikowanym tu wykazie nie zastosowano wobec niego obok przydomka posesjonatycznego określenia Odrowąż, obecnego w przypadku obu wspomnianych wyżej członków rodziny ze Sprowy (Rachunki, s. 181; B. Śliwiński, *Pochodzenie rodziny Odrowążów: Dobiesława ze Sprowej i Żurawicy, podkomorzego ruskiego, oraz Jana ze Sprowej, sędziego sandomierskiego*, „Teki Krakowskie”, 5, 1997, s. 148, 149). Gdyby wszakże właściwa była pierwotna forma zapisu „Zygerysky”, to można by rozważyć identyfikację tego pokojowca z Janem Zygierskim h. Łada z Zygr, Choszczewa i Chodaków (powiat szadkowski województwa sieradzkiego), działającym na miejscowym partykularzu aż do schyłku XV stulecia, mężem Ewy Łaskiej, siostry przyszłego kanclerza koronnego i arcybiskupa gnieźnieńskiego Jana. Był on familiarisem Dzierżawia Rytwińskiego, politycznego kierownika ekspedycji węgierskiej (informacja anonimowego recenzenta/recenzentki niniejszego tekstu, za którą pragnę niniejszym gorąco podziękować), co czyni tę hipotezę prawdopodobniejszą (o Janie Zygierskim zob. A. Szymczakowa, *Szlachta*, s. 200, 237, 289; też, „Nobiles Siradienses”. *Rody Porajów, Pomianów, Gryfów, Kopaczów i Pobogów*, Warszawa 2011, s. 125, 304, 313–315, 323, 326, 328, 342).

Petrus Odrowanz¹¹ in septem equis
dux Janussius¹² in decimoceto equis
^{c-f} Branyczky¹³ in sex equis^f
^{g-h} Suchodolsky¹⁴ in quatuor^h equis
Czyszowsky¹⁵ in viginti quatuor equis

^{c-f} Podkreślone jaśniejszym atramentem.

^{g-h} Jw.

- ¹¹ Piotr Odrowąż ze Sprowy, syn kasztelana lwowskiego Pawła Odrowąza, student Uniwersytetu Krakowskiego 1459, z poczem 7 koni w wyprawie węgierskiej jesienią 1471 (tu), nie sprawował urzędów ziemskich, mąż Klichny z Chodorostawu, zm. przed 1 II 1489 (F. Kiryk, *Odrowąż Paweł*, w: *PSB*, t. 23, Wrocław 1978, s. 551 [tu nietrafnie przypisano mu urząd podczasowego lwowskiego 1466–1484, zob. *UR*, s. 112, 128, gdzie nie wykazano Piotra Odrowąza na tym urzędzie w tym czasie]).
- ¹² Zapewne chodzi tu o lennika Korony księcia zatorskiego Jana V (Janusza), który w 1470 miał udać się z poczem 20 koni z królem do Kamieńca Podolskiego na hold hospodara moldawskiego Stefana Wielkiego (nie odbył się), uczestniczył też w lenniej wyprawie 1471 do Pragi na koronację Władysława Jagiellończyka z poczem 12 (14) koni, następnie w wyprawie węgierskiej jesienią 1471 z poczem 18 koni (tu), w jesiennej wyprawie na Śląsk 1474 z poczem 12 koni, 1494 sprzedał księstwo królowi Janowi Olbrachtowi, zabity 1513 (AGAD, ASK, dział I, t. 18, k. 138, 172, 248, 281v; *Rachunki*, s. 54, 62, 79, 84, 95, 246; K.R. Prokop, *Księstwa oświęcimskie i zatorskie wobec Korony Polskiej w latach 1438–1513. Dzieje polityczne*, Kraków 2002, s. 184–321; K. Jasiński, *Rodowód Piastów śląskich*, wyd. 2, Kraków 2007, s. 656, 657; J. Sperka, *Kazimierz Jagiellończyk wobec książąt i księstw górnośląskich. Zarys relacji politycznych*, w: *Jagiellonowie i ich świat. Dynastia królewska w drugiej połowie XV i w XVI wieku*, red. B. Czwojdrak, J. Sperka, P. Węcowski, Kraków 2015, s. 104, 105, 107, 109, 113, 114; A. Nalewajek, *O liczebności dworu królewskiego Kazimierza Jagiellończyka w świetle spisów dworzan z 1470 i 1478 r.*, „*Res Historica*”, 52, 2021, s. 67).
- ¹³ Branickiego, uczestniczącego w wyprawie na Węgry w 1471 z poczem 6 koni (tu), należy identyfikować z Hieronimem z Branic (Branickim) h. Gryf, dworzaninem konnym króla z poczem 10 koni w 1477 i 12 koni w 1478, studentem Uniwersytetu Krakowskiego 1463; był on synem kasztelana bieckiego Piotra i bratankiem podkomorzego królowej Zofii Holszańskiej i kasztelana radomskiego Grzegorza, brat Mikołaja Wierzbęty i Stanisława (zapisali się na Uniwersytet Krakowski 1477) oraz Piotra (występuje od 1489), zm. 1517 (*Rachunki*, s. 190, 205; SHGK, cz. 1, s. 206, 207; cz. 3, s. 769; A. Boniecki, *Herbarz polski*, t. 2, Warszawa 1900, s. 102; W. Pocięcha, *Branicki Jan*, w: *PSB*, t. 2, Kraków 1936, s. 402 [biogram syna]; A. Nalewajek, *O liczebności*, s. 69).
- ¹⁴ Suchodolski, pokojowiec Kazimierza Kazimierzowica z poczem 4 koni w wyprawie na Węgry jesienią 1471 (tu), wciągnięty do wykazu dwa razy, który wszakże odszedł podczas działań zbrojnych, jest niewątpliwie identyczny z Suchodolskim towarzyszącym Władysławowi Jagiellończykowi do Pragi latem 1471 i tożsamy z Janem Suchodolskim dworzaninem konnym króla 1477–1478 z poczem 6 koni i dworzaninem królewskim 1485–1487. Osoba ta w źródłach konsekwentnie występuje jako Suchodolski. W literaturze przedmiotu ten dworzanin jest identyfikowany z Janem Sudolskim (Suchodolskim) z Sudolu w powiecie wiślickim h. Awdaniec, synem dworzanina królewskiego i burgrabiego krakowskiego Idziego, zmarłym przed 1492. Nie można jednak wykluczyć także prawdopodobieństwa, że chodzi tu o Jana Suchodolskiego z Suchodolów w ziemi lubelskiej h. Janina, o przydomku „Szymirz” (czyli Szymierz), dzierżącym kilka posiadłości w Lubelskiem i w ziemi chełmskiej, zapisanym na Uniwersytet Krakowski 1459, bratem Macieja, Jerzego i Mikołaja (chyba różnym od zaciężnego królewskiego Jana Suchodolskiego h. Janina, aktywnego w tym charakterze podczas walk na Węgrzech w 1471, wg relacji Jana Długosza zabitego w Krośnie przez innego zaciężnego Jana Wilka w 1473). Jan Szymirz h. Janina działał jeszcze w 1488; sprawa ta wymaga najwyraźniej dalszych badań (RKJ, s. 37, 41, 58, 90, 147, 178, 185, 191; *Rachunki*, s. 94, 215, 262; Joannis Dlugossii *Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae*, ks. 12: 1462–1480, *Cracoviae* 2005, s. 309, 320, 321, 545 [tu życiorys Jana Sudolskiego h. Awdaniec, przypisany Janowi Suchodolskiemu h. Janina], 549; R. Trawka, *Sudolski Idzi*, w: *PSB*, t. 45, Warszawa–Kraków 2007–2008, s. 345–347; *Słownik historyczno-geograficzny województwa lubelskiego w średniowieczu*, oprac. S. Kuraś, Warszawa 1983, s. 53, 229; A. Prochaska, *Wyprawa św. Kazimierza na Węgry (1471–1474)*, „*Ateneum Wileńskie*”, 1, 1923, nr 1, s. 28; A. Sochacka, *Własność ziemska w województwie lubelskim w średniowieczu*, Lublin 1987, s. 112, 200, 201; W. Czarnecki, *Szlachta chełmska. Od Bobrowskich do Zamojskich w późnym średniowieczu i wczesnej nowożytności (wybrane rodziny)*, *Stary Toruń* 2018, s. 221, 222; A. Nalewajek, *O liczebności*, s. 70).
- ¹⁵ Jan z Czyżowa h. Półkoza, syn kasztelana krakowskiego Jana z Czyżowa, nie sprawował urzędów ziemskich, z poczem 24 koni w wyprawie węgierskiej jesienią 1471 (tu), dworzanin królewski z poczem 30 koni 1474, dworzanin królewski z poczem 33 koni w orszaku królowej Jadwigi odprowadzającym ją na ślub z Jerzym Wittelsbachem w bawarskim Landshucie 1475, zm. 2 I 1476 w Kole na zarazę, na którą zapadł zapewne w Rzeszy (AGAD, ASK, dział I, t. 18, k. 151v; M. Biskup, *Wokół „landshuckiego wesela” 1475 roku*, w: M. Biskup, K. Górski, *Kazimierz Jagiellończyk. Zbiór studiów o Polsce drugiej połowy XV wieku*, Warszawa 1987, s. 297; A. Sochacka, *Jan z Czyżowa namiestnik Władysława Warneńczyka. Kariera rodziny Półkozów w średniowieczu*, wyd. 2, Oświęcim 2016, s. 214, 215).

ⁱ–|Gabuchowsky–|^j (Goluchowsky^{k16}) in decem
 Paczanowsky¹⁷ in septem
 Andreas de Olesznycza¹⁸ in viginti
 Strzezowsky¹⁹ in septem
 Andrusko²⁰ in duodecim

[k. 161v]

Firley²¹ in octo equis

ⁱ–^j Podkreślone jaśniejszym atramentem, aby zaznaczyć skreślenie błędnego zapisu.

^k Nadpisane.

¹⁶ Goluchowskiego z poczem 10 koni podczas jesiennej wyprawy na Węgry 1471 (tu) należy zidentyfikować z Andrzejem Goluchowskim, który z takim samym poczem towarzyszył Władysławowi Jagiellończykowi do Pragi latem 1471. Być może był on tożsamy z Andrzejem Goluchowskim z Goluchowic h. Lis w ziemi krakowskiej, aktywnym 1463–1475, synem Świętopelka z Siedliszowic. Liczebność pocztu skłaniałaby jednak do hipotezy, że towarzyszył Kazimierza Kazimierzowica pochodził z rodziny o wyższym statusie. Z takiej pochodził Andrzej Goluchowski z wielkopolskiego Goluchowa h. Wieniawa, syn podkomorzego kaliskiego i starosty generalnego Wielkopolski Rafała, brat przyrodni sędziego kaliskiego Iwana oraz rodzony stolnika poznańskiego Cherubina. Wprawdzie od 1481 był on kanonikiem poznańskim, jednak o jego wcześniejszej karierze kościelnej nic nie wiadomo, a w momencie objęcia tego beneficjum miał już 43 lata (ur. 1438). Być może zatem w 1471 był jeszcze osobą świecką i z poczem zbrojnych udał się do Czech oraz na Węgry (Rachunki, s. 95; SHGK, cz. 1, s. 782, 783, cz. 3, s. 1, 2, 417, cz. 5, s. 145, 146; B. Śliwiński, *Lisowie Krzelowscy w XIV–XV w. i ich antenaci. Studium genealogiczne*, Gdańsk 1993, s. 73, 74; P. Dembiński, *Poznańska kapituła katedralna schyłku wieków średnich. Studium prozopograficzne 1428–1500*, Poznań 2012, s. 351; W. Brzeziński, *Z dziejów potomstwa i wdowy po zmarłym podkomorzym kaliskim Rafale z Goluchowa (zm. 1442). Przyczynek do historii życia rodziny szlacheckiej w późnośredniowiecznej Polsce*, „*Studia z Dziejów Średniowiecza*”, 23, 2019, s. 65–81).

¹⁷ Zapewne tożsamy z Florianem z Pacanowa h. Jelita, który był w Pradze z Władysławem Jagiellończykiem w 1471 z poczem 8 koni; chodzi tu o młodszego Floriana z Pacanowa, syna swojego imiennika, starszego Floriana z Pacanowa (Mokraska), podstolego nadwornego 1454–1459, podstolego krakowskiego 1440–1474; młodszy Florian był dworzaninem konnym z poczem 10 koni także 1477–1478, w 1481 z tytułem podstolego krakowskiego (urząd sprawował wówczas jego brat Piotr Sancygniowski z Pacanowa) został ujęty w dokumencie króla wystawionym w Trokach (co chyba oznacza, że towarzyszył tam monarsze wraz z innymi dworzanami konnymi), jeszcze w 1487 ze skarbu królewskiego przeznaczono 10 florenów węgierskich „pro pellicio vulpino generoso Floriano Paczanowsky subdapifero”, tytułatura używana w latach 1481–1487 wobec młodszego Floriana dowodzi zapewne posiadania przezeń podstolstwa nadwornego, które dopiero po jego śmierci w 1490 przejął jego brat Piotr, komasując je z urzędem ziemskim (Materiały do Kodeksu dyplomatycznego Małopolski, t. 5: 1451–1506, edycja elektroniczna, oprac. W. Bukowski, F. Sikora, J. Wroniszewski, red. W. Bukowski, współpraca J. Szyszka, oprac. elektroniczne S. Prinke, Kraków 2014, <www.kodeks.pau.krakow.pl>, nr 1428 [dostęp: 4.08.2022]; *Księga Metryki Koronnej podkanclerzego Andrzeja Oporowskiego z lat 1479–1483, ze spuścizny A. Prochaski* wyd. G. Rutkowska, Warszawa 2005, nr 37, s. 69, 70; UC, s. 132, 187; UM, s. 107, 347, 348; SHGK, cz. 4, s. 779, 780, 789, 801 i tab. genealogiczna; J. Kurtyka, *Problem identyczności urzędów ziemskich krakowskich i nadwornych w wiekach XIV–XVI*, w: *Urzędy dworu monarszego dawnej Rzeczypospolitej i państw ościennych*, red. A. Gąsiorowski, R. Skowron, Kraków 1996, s. 48, 49 i tab. 5; A. Nalewajek, *O liczebności*, s. 70).

¹⁸ Andrzej z Oleśnicy i Pińczowa (Oleśnicki) h. Dębno, syn wojewody sandomierskiego Jana Głowacza z Oleśnicy, student Uniwersytetu Krakowskiego 1446, kasztelan biecki 1479–1483, kasztelan sądecki 1484–1496, starosta ruski (Iwowski) 1496 (F. Kiryk, *Oleśnicki Andrzej*, w: *PSB*, t. 23, s. 761, 762; *UR*, s. 151, 372; *UM*, s. 42, 237, 351).

¹⁹ Mikołaj ze Strzyżowa (Strzeżowa, Strzeżowski), Czudca h. Olawa, dworzanin królewski od początku lat 70. XV w. do 1488, kasztelan sanocki 1494, kasztelan wiślicki 1494–1497, starosta biecki 1495–1497 (*RKJ*, s. 55, 85, 125; M. Wilamowski, *Strzeżowski Mikołaj*, w: *PSB*, t. 45, s. 77–79; *UM*, s. 252, 281, 364; *UR*, s. 262, 393).

²⁰ Andruszko, dworzanin królewski z poczem 12 koni, niewątpliwie identyczny z dworzaninem Andruszkiem z Matcza w ziemi chełmskiej, którego pobyt na Węgrzech wraz z królewiczem jest wprost poświadczony przez dokument królewski z 1472 (*AGAD*, *MK*, ks. 12, k. 61v: „pro generoso Andruscone Matheczsky curiense, racione suorum servitorum in Hungaria illustri principi domino Kazimiro, nato suo, factorum”; *MRPS*, t. 1, nr 784), dworzanin królewski jeszcze w 1473, podstoli chełmski 1475–1483, stolnik chełmski 1488–1489 (*MRPS*, t. 1, nr 1043, 1044, 2113; *UBC*, s. 178, 194, 246; W. Czarnecki, „*Nobiles Chelmenses*”. *Wybrane rodziny w późnym średniowieczu i wczesnej nowożytności. Studia osadniczo-genealogiczne*, Stary Toruń 2016, s. 163–166).

²¹ Piotr Firlej z Dąbrowicy h. Lewart, dworzanin królewski z poczem 6 koni, który miał udać się z królem do Kamięna Podolskiego na niedoszły hołd hospodara moldawskiego Stefana Wielkiego, z poczem 8 koni w wyprawie węgierskiej jesienią 1471 (tu), sędzia ziemski lubelski 1473–1499 (*AGAD*, *ASK*, dział I, t. 338, k. 6; *UM*, s. 146, 330; *UWL*, s. 45, 110; *Słownik historyczno-geograficzny województwa lubelskiego*, s. 63; A. Sochacka, *Własność*, s. 80; P. Jusiak, *Majątki rodziny Firlejów z Dąbrowicy w pierwszej połowie XVI wieku*, Lublin 2011, s. 41–48; A. Nalewajek, *O liczebności*, s. 66).

Zaklyka²² in duodecim equis

Mglewsky²³ in sex equis

Zukowsky²⁴ in duodecim equis

Indrzych nepos domini castellani | Lublinensis²⁵ in quinque equis¹

[k. 162r]

|| Cubicularii domini Kazimiri | Junioris ||

Pyoro²⁶ in duobus equis

Bronyowsky²⁷ in duobus equis

Zemla²⁸ in duobus equis

Zagorsky²⁹ in sex equis

Mynosky³⁰ in duobus equis

¹ Następnie ok. 75% k. 161v niezapisane.

²² Jakub Zaklika z Międzygórza i Dukli h. Topór, dworzanin królewski z poczem 12 koni, który miał udać się z królem do Kamieńca Podolskiego na niedoszły hold hospodara moldawskiego Stefana Wielkiego, z takim samym poczem w wyprawie węgierskiej jesienią 1471 (tu), kasztelan chełmski 1484–1494 (UBC, s. 152, 278; Słownik historyczno-geograficzny województwa lubelskiego, s. 43, 156, 188, 249; SHGK, cz. 1, s. 626, 627; A. Nalewajek, *O liczebności*, s. 66).

²³ „Mglewsky” z poczem 6 koni na wyprawie węgierskiej 1471 (tu), być może chodzi tu o dziedzica wsi Melgiew w ziemi lubelskiej, która należała do rodziny h. Lewart posiadającej również wieś Podolany w powiecie wiślickim, w tym okresie dziedziczyli tam bracia Mikołaj i Fryderyk, a syn pierwszego z nich Stanisław zapisał się w 1469 na Uniwersytet Krakowski (Słownik historyczno-geograficzny województwa lubelskiego, s. 150; A. Sochacka, *Własność ziemska*, s. 80–81).

²⁴ Niewątpliwie Borzuj Żukowski z Żukowa, Łowkowic i Świętego h. Łabędź, syn dworzanina królewskiego 1459 Piotra Żukowskiego, jako dworzanin królewski z poczem 6 koni miał udać się z królem do Kamieńca Podolskiego na hold hospodara moldawskiego Stefana Wielkiego, który się nie odbył („Item Borzuj Żukowsky super sex equos dedi decem et octo florenos”), z poczem 12 koni w wyprawie węgierskiej jesienią 1471 (tu), z takim samym poczem koni towarzyszył Zofii Jagiellonce na ślub do Frankfurtu (nad Odrą) 1475, dworzanin konny króla z takim samym poczem w Nowym Mieście Korczynie 1478, podkomorzy brzeski 1479–1492 (AGAD, ASK, dział I, t. 338, k. 6v; UKD, s. 187, 245; S. Szybowski, *Kujawska szlachta*, s. 529, 530; W. Bukowski, *Wokół „frankfurckiego wesela”*, s. 92, 96, przyp. 8 [tu pomyłony z ojcem]; A. Nalewajek, *O liczebności*, s. 67 [tu jako „Borzuj Żukowski”], s. 69 [tu jako „Jan Żukowski”]).

²⁵ Andrzej (Indrzych) Kmita z Sobienia h. Śreniawa, syn kasztelana lwowskiego Jana Noska, bratanek kasztelana lubelskiego (potem wojewody lubelskiego i wojewody sandomierskiego) Dobiesława Kmity, z poczem 5 koni w wyprawie węgierskiej jesienią 1471 (tu), dworzanin konny z poczem 12 koni 1477–1478, dworzanin królewski także 1484–1487, podczaszy krakowski 1483–1494, cześnik krakowski 1487–1494, stolnik krakowski 1485–1494, stolnik nadworny 1486–1494, starosta bełski 1488–1491, starosta biecki 1488–1491 (RKJ, s. 2, 4, 5, 9, 44, 45, 60, 63, 71, 95, 97, 99, 107, 121, 122, 124, 127, 128, 131, 132, 136, 144, 175; Rachunki, s. 175, 188, 190, 212, 247, 254, 266; F. Kuryk, *Kmita Andrzej*, w: PSB, t. 13, Wrocław 1967–1968, s. 86, 87; UM, s. 58, 86, 119, 120, 136, 281, 338; UBC, s. 62, 236; UC, s. 150, 174; J. Kurtyka, *Problem identyczności*, s. 49 i tab. 5; R. Trawka, *Kmitowie. Studium kariery politycznej i społecznej w późnośredniowiecznej Polsce*, Kraków 2005, wg indeksu; A. Nalewajek, *O liczebności*, s. 69).

²⁶ Pióro, pokojowiec niezidentyfikowany.

²⁷ „Bronyowski” pokojowiec Kazimierza Kazimierzowica z poczem 2 koni 1471 (tu), jest najpewniej identyczny z lożnym królewiczów z takim samym poczem w 1477 i zapewne z Marcinem Broniowskim z Bieżdziejdy h. Tarnawa, pokojowcem królewskim 1483, starostą lubaczowskim 1487–1498, burgrabią krakowskim 1502–1519, rycerzem jerozolimskim (Rachunki, s. 208; *Księga Metryki Koronnej*, s. 139 [nr 143, 144 i przyp. 149], s. 145 [nr 228]; K. Chodynicki, *Broniewski (Broniowski) Marcin*, w: PSB, t. 2, s. 461 [informacje w biogramie wnuka o tym samym imieniu]; UBC, s. 138, 221; UWK, s. 172, 214).

²⁸ Zemla, pokojowiec Kazimierza Kazimierzowica z poczem 2 koni (tu), niezidentyfikowany.

²⁹ Zob. przyp. 10.

³⁰ „Mynosky” pokojowiec Kazimierza Kazimierzowica z poczem 2 koni jest najpewniej tożsamy z Markiem Minockim z Minogi w ziemi krakowskiej h. Nowina, który towarzyszył latem 1471 do Pragi Władysławowi Jagiellończykowi z poczem o takiej samej liczebności, syn Mikołaja, brat pokojowca synów królewskich Krystyna, dworzanin i cześnik dworu króla Czech i Węgier Władysława Jagiellończyka i jego syna Ludwika Jagiellończyka 1474–1519, zm. przed 1527, Minocki, odnotowywany bez imienia w 1477 i 1483 (jako pokojowiec królewski) to zapewne już Krystyn (RKJ, s. 11, 18, 93, 98, 114, 151, 163; Rachunki, s. 79, 84, 96, 205; *Księga Metryki Koronnej*, s. 136 [nr 99 i przyp. 108], 147, 148 [nr 298, 299]; *Účty budinského dvora krále Vladislava II. Jagellonského (1494–1495)*, wyd. P. Kozák, Praha 2019, s. 158, 188; SHGK, cz. 4, s. 485–495; J. Macek, *Jagielloňský věk v českých zemích*, t. 1–2, Praha 2001, s. 306, 323; P. Trnka, *Finanční situace*

Juraszek³¹ in duobus equis
 Kyansky³² in |duobus| quatuor equis
 Lyenko³³ in quinque
 Suchodolsky³⁴ in quatuor et iam recessit
 Olbracht³⁵ in duobus equis
 Obalek³⁶ in uno equo^m [s/]

List of mounted courtiers and valets accompanying Prince Casimir Jagiellon on his expedition to Hungary in 1471–1472. Source analysis and critical edition

Summary: The list of mounted courtiers and valets of Prince Casimir (the second son of King Casimir IV of Poland and future saint of the Catholic Church) published here is currently inserted as a loose folio in the final part of volume sixteen of the royal accounts held at the Central Archives of Historical Records in Warsaw (fols 161r–162r). The older literature on the subject connected this list with Prince Vladislaus (Władysław) Jagiellon's expedition to Prague to claim the crown of Bohemia in the summer of 1471. However, this dating is incorrect since some people on the list participated in his younger brother's expedition to Hungary, as we learn

^m Następnie ok. 40% k. 162r niezapisane.

českého krále Vladislava Jagellonského v letech 1471–1490; Praha 2008, s. 79, 101, 167, 169, 171, 183, 186, 216, 221, 249, 257, 276, 286, 300, niepublikowana dysertacja doktorska dostępna online, <<https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/20411/150011509.pdf?sequence=1&isAllowed=y>> [dostęp: 9.05.2023]; P. Kozák, *Courtiers, Diplomats, Servants, Merchants... Foreigners in Account Books of the Hungarian Court of King Vladislaus Jagiellon from 1494–1495*, *Przegl. Hist.*, 112, 2021, z. 2, s. 314).

³¹ Być może identyczny z Jurkiem, Jerzym Ormianinem pokojowcem królewiczów 1477–1478 (*Rachunki*, s. 180, 193, 196, 200, 206, 208, 264).

³² Mikołaj z Kijan (Kijański) h. Syrokomla, syn łowczego lubelskiego Jana z Kijan, pokojowiec królewski już 1470, z pocztem 2 koni miał udać się z królem do Kamieńca Podolskiego (hold hospodara moldawskiego Stefana Wielkiego, który się nie odbył), pokojowiec Kazimierza Kazimierzowica 1471 (tu) z pocztem 4 koni, pokojowiec królewski 1476–1478, przy dworze – tytułowany niekiedy pokojowcem i dworzaninem króla 1484–1487, podczaszy nadworny 1485, pisarz ziemski lubelski 1493–1519 (*AGAD, ASK, dział I, ks. 338, k. 9v; RKJ, s. 5, 14, 18, 56, 61, 69, 76, 113, 114, 120, 136, 145, 153, 165, 168, 186, 188, 197; Rachunki, s. 128, 192, 206, 258, 263; UC, s. 102, 174; UM, s. 143, 337; UWL, s. 32, 115; Słownik historyczno-geograficzny województwa lubelskiego, s. 100; A. Boniecki, Herbarz polski, t. 10, Warszawa 1907, s. 70; A. Sochacka, Własność ziemska, s. 93; A. Nalewajek, O liczebności, s. 68*).

³³ Jan Leniek z Rokitnicy w ziemi rawskiej, w 1462 oskarżony o otrucie ostatnich księżąt mazowieckich z linii płockiej, pokojowiec królewski od 1470 (z pocztem 2 koni miał udać się z królem do Kamieńca Podolskiego na niedoszły hold hospodara moldawskiego Stefana Wielkiego) do 1485 (przy dworze do 1487), pokojowiec Kazimierza Kazimierzowica 1471 (tu), łowczy krakowski 1485–1490, wojski rawski 1487–1512, łowczy sochaczewski 1504 (*AGAD, ASK, dział I, t. 18, k. 141, 145, 152, 157, 159, 235v, 281v; RKJ, s. 34, 40, 48, 71, 152, 170, 180; Rachunki, s. 115, 120, 131, 133, 140, 145, 155, 191, 192, 215, 221, 252, 253; Księga Metryki Koronnej, s. 135 [nr 89, 90, 91 i przyp. 104], 136 [nr 92, 93]; UM, s. 77, 359; A. Nalewajek, O liczebności, s. 68*).

³⁴ Zob. przyp. 14.

³⁵ Olbracht, pokojowiec Kazimierza Kazimierzowica z pocztem 2 koni w wyprawie węgierskiej 1471 (tu), pokojowiec synów królewskich 1476–1478, brat Wincentego związanego także z dworem (wspólnie odbierali świadczenia w suknie), identycznego zapewne z Wincentym Kobykiem, pokojowcem królewskim z pocztem 4 koni na niedoszły hold Stefana Wielkiego w Kamieńcu Podolskim 1470, z pocztem 4 koni w Pradze 1471, pokojowcem królewskim 1472, 1475–1477, 1485–1485, tenentariuszem Sabaszczewa w powiecie pyzdrskim, mężem Zofii Gryżyńskiej (jego krewnym [bratem?] był także, być może, jednokrotnie występujący przy dworze w 1476 Wawrzyniec Kobyk) (*AGAD, ASK, dział I, t. 18, k. 282, 284v; MRPS, t. 1, nr 2045; Rachunki, s. 21, 94, 122, 137, 138, 192, 196, 206, 208, 265; Księga Metryki Koronnej, s. 138 [nr 124 i przyp. 132], s. 144 [nr 196, 203]; A. Nalewajek, O liczebności, s. 68, 71*).

³⁶ Jakub Obalek, przy dworze już w listopadzie 1470 (wysłany z Piotrkowa do Krakowa i Łęczycy), jesienią 1471 pokojowiec Kazimierza Kazimierzowica podczas wyprawy na Węgry z 1 koniem, pokojowiec królewski z jednokonnym pocztem 1474, pokojowiec 1477–1478, 1482–1483, dworzanin 1484–1485, związany także z dworem Jana Olbrachta (pokojowiec), żył jeszcze w 1494 (*AGAD, ASK, dział I, t. 18, k. 138v, 153, 282v, 283v; t. 22, k. 4; t. 338, k. 20v; RKJ, s. 12, 69; Rachunki, s. 206, 215, 218, 220, 223, 224, 239, 242, 245, 251, 259, 263; Księga Metryki Koronnej, s. 131 [nr 22], 134 [nr 64], 145 [nr 224], 173; A. Nalewajek, Dwór królewski Jana Olbrachta w latach 1492–1501. Wykazy dworzan i rodziny dworskiej, Warszawa 2022, s. 166*).

from other sources. Moreover, the list mentions the young Casimir's valets (*cubicularii*), whose presence during the expedition to Prague should definitely be excluded. Another indication in favour of the proposed dating is that the remaining contents of volume sixteen of the royal accounts are linked exclusively to the Hungarian expedition. The list is, unfortunately, not complete; its first page with the initial part of the list of mounted courtiers is probably lost (the list of valets is complete). It records 34 people, and in the case of 28 of them, we learn about their participation in the Hungarian expedition from this very source. Identifications or attempts have been made to identify all those listed, but they have not always been successful. In the case of those identified fully or partially, a prosopographical analysis was carried out. It indicates, for example, that most persons on the list were from Lesser Poland (Małopolska) (together with Ruthenia, or Rus'). Many were young members of magnate families just on the threshold of a political career.

Nota o autorze: Sobiesław Szybkowski – prof. dr hab., zatrudniony w Instytucie Historii Uniwersytetu Gdańskiego, zajmuje się dziejami politycznymi Polski i Wielkiego Księstwa Litewskiego w późnym średniowieczu, genealogią i prozopografią polskich późnośredniowiecznych elit szlacheckich, historią społeczną oraz edytorstwem pisanych źródeł średniowiecznych.

Author: Sobiesław Szybkowski – professor, employed at the Institute of History of the University of Gdańsk. His research interests cover the political history of Poland and the Grand Duchy of Lithuania in the late Middle Ages, genealogy and prosopography of the Polish noble elite in the late Middle Ages, social history and editing of written medieval sources.

Instytut Historii Uniwersytetu Gdańskiego
ul. Wita Stwosza 55
80-308 Gdańsk
e-mail: sobieslaw.szybkowski@ug.edu.pl

Bibliografia

Źródła

- Joannis Dlugossii Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae*, ks. 12: 1462–1480, Cracoviae 2005
- Księga Metryki Koronnej podkanclerzego Andrzeja Oporowskiego z lat 1479–1483*, ze spuścizny A. Prochaski wyd. G. Rutkowska, Warszawa 2005
- Materiały do Kodeksu dyplomatycznego Małopolski*, t. 5: 1451–1506, edycja elektroniczna, oprac. W. Bukowski, F. Sikora, J. Wroniszewski, red. W. Bukowski, współpr. J. Szyszka, oprac. elektr. S. Prinke, Kraków 2014, <www.kodeks.pau.krakow.pl>
- Matricularum Regni Poloniae summaria*, t. 1, wyd. T. Wierzbowski, Warszawa 1905
- Rachunki królewskie z lat 1471–1472 i 1476–1478*, oprac. S. Gawęda, Z. Perzanowski, A. Strzelecka, Wrocław–Kraków 1960
- Účty budinského dvora krále Vladislava II. Jagellonského (1494–1495)*, wyd. P. Kozák, Praha 2019

Opracowania

- Baczkowski K., *Między czeskim utrakwizmem a rzymską ortodoksją, czyli walka Jagiellonów z Maciejem Korwinem o koronę czeską w latach 1471–1479*, Oświęcim 2014
- Bukowski W., *Wokół „frankfurckiego wesela” 1479 roku. Orszak weselny towarzyszący królowi Zofii Jagiellonce do Brandenburskiej*, *Rocz. Hist.*, 87, 2021, s. 79–105
- Engel P., *The Realm of St Stephen. A History of Medieval Hungary 895–1526*, London–New York 2001
- Grabarczyk T., *Jazda zaciężna Królestwa Polskiego w XV wieku*, Łódź 2015
- Grabarczyk T., *Militarne aspekty wyprawy Kazimierza Jagiellończyka na Węgry*, w: *Na wojnie i w szlacheckim dworku. Studia i materiały*, [red. K. Maksymiuk, D. Wereda, R. Roguski], Siedlce 2016, s. 29–39
- Grabarczyk T., *Piechota zaciężna Królestwa Polskiego w XV wieku*, Łódź 2000
- Januszek-Sieradzka A., *Ile kosztuje sukces? Wydatki na wyprawę Władysława Jagiellończyka po koronę czeską (1471)*, w: *Zwycięzcy i przegrani w dziejach średniowiecznej i wczesnonowożytnej Polski i Czech*, red. W. Iwańczak, D. Karczewski, Kraków 2012, s. 171–190

- Kałużny J.T., *U boku króla. Chorągiew nadworna królów Polski u schyłku XV wieku*, „Acta Universitatis Lodzensis. Folia Historica”, 103, 2019, s. 59–72
- Łowmiański H., *Polityka Jagiellonów*, Poznań 1999
- Nalewajek A., *Szydłowieccy na dworze królewskim Jana Olbrachta*, w: „*Servitium et amicitia*”. *Studia z dziejów kariery i awansu w Polsce Jagiellonów*, red. A. Januszek-Sieradzka, Sandomierz 2011, s. 11–37
- Piekosiński F., *Wybór znaków wodnych z XV stulecia*, z. 1, Kraków 1896
- Plewczyński M., *Wojny Jagiellonów z wschodnimi i południowymi sąsiadami Królestwa Polskiego w XV wieku*, wyd. 2, Siedlce 2005
- Prochaska A., *Wyprawa św. Kazimierza na Węgry (1471–1474)*, „Ateneum Wileńskie”, 1, 1923, nr 1, s. 1–28, nr 2, s. 117–139
- Sikora F., *Cyrograf Dzierżawca Rytwiańskiego z 1471 roku*, w: „*Historia vero testis temporum*”. *Księga jubileuszowa poświęcona Profesorowi Krzysztofowi Baczkowskiemu w 70. rocznicę urodzin*, red. J. Smółcha i in., Kraków 2008, s. 101–127
- Skibniewska J., *Dwór królewski Aleksandra Jagiellończyka w latach 1501–1506*, Lublin 2015
- Szybkowski S., *Starostowie z Korony w Prusach Królewskich 1455–1506*, w: *Jagiellonowie i ich świat. Centrum a peryferie w systemie władzy Jagiellonów*, red. B. Czwojdrak, J. Sperka, P. Węcowski, Kraków 2018, s. 53–100
- Szybkowski S., *Urzędnicy zarządu starostwa malborskiego podczas kadencji starościńskiej Zbigniewa Tęczyńskiego (1485–1496). Studium prozopograficzne*, w: „*Regnum defendo ense et alis tego stricto – Królestwa bronię dobytym mieczem i osłaniam skrzydłami*”. *Malbork w Prusach Królewskich*, t. 1: *Prusy Królewskie i Malbork w okresie staropolskim (1454–1772)*, red. R. Panfil, A. Dobry, Malbork 2021, s. 22–37
- Szymczakowa A., *Szlachta sieradzka w XV wieku*. „*Magnifici et generosi*”, Łódź 1998
- Titkow S., *Pieczczę królewicza Kazimierza Kazimierzowica Jagiellończyka z okresu starań o koronę węgierską i jej program polityczny*, *St. Źródł.*, 57, 2019, s. 141–158